

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

**ULOGA GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA U SISTEMU
ZAŠTITE I SPAŠAVANJA BOSNE I HERCEGOVINE
-magistarski rad-**

Kandidat
Jelena Simović
Broj indeksa 662/ II- SPS

Mentor
prof.dr. Zlatan Bajramović

Sarajevo, septembar 2019. godine

SADRŽAJ

UVOD.....	1
TEORETSKO-METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽOVANJA.....	5
Predmet rada	5
Problem rada	5
CILJ ISTRAŽIVANJA.....	6
HIPOTEZA.....	6
METODE RADA.....	7
VREMENSKI I PROSTORNI OKVIR ISTRAŽIVANJA.....	7
OČEKIVANI DOPRINOS RADA	8
POJMOVI ODREĐENJA SIGURNOSTI , ZAŠTITE I SPAŠAVANJA.....	9
Pojam određenja zaštite.....	10
Pojam određenja sigurnosti.....	10
Pojam određenja sistema zaštite i spašavanja.....	11
Pojam određenja bezbjednosti i sigurnosti.....	12
1. SIGURNOST U BOSNI I HERCEGOVINI.....	13
1.1. Pojam i obilježja sigurnosti.....	13
1.2. Sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine.....	20
1.2.1. Vanjska sigurnost Bosne i Hercegovine.....	21
1.2.2. Unutrašnja sigurnosti Bosne i Hercegovine.....	22
2. ZAŠTITA I SPAŠAVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI.....	25
2.1. Sistem zaštite i spašavanja u Bosne i Hercegovine.....	26
2.2. Vladin sektor u zaštiti i spašavanju.....	34
2.3. Nevladin sektor u zaštiti i spašavanju.....	38
3. ORGANIZACIJA I DJELOVANJE GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA (GSS-a) U DRUGIM DRŽAVAMA.....	40
3.1. Republika Crna Gora.....	40
3.2. Republika Hrvatska.....	45
3.3. Republika Srbija.....	49
4. GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	52
4.1. Gorska služba spašavanja Federacije Bosne i Hercegovine.....	53
4.2. Gorska služba spašavanja u Republici Srpskoj.....	55

4.3. Gorska služba spašavanja u Brčko Distriktu.....	56
4.4. Pregled Saradnje za unaprijeđenje gorskih službi spašavanja.....	56
ZAKLJUČAK.....	59
LITERATURA.....	62
PRILOZI.....	65

UVOD

Slika 1. (Planina Maglič, 2386nv/m)

Međunarodna komisija za planinsko spašavanje datira od 1948.godine, kada je pod nazivom "ICAR" osnovana prema švajcarskom zakonu čije sjedište je u Kloten, država Švajcarska. Ona danas predstavlja glavnu svjetsku organizaciju čija je misija da podržava platformu za gorske službe spašavanja čiji je cilj poboljšanje rada gorskih službi spašavanja i njihov siguran rad. Kao krovna organizacija gorskog spašavanja ICAR nije orijentisan prema profitu i nije komercijalizovan, a službeni jezici koji se koriste su engleski, njemački i francuski. ICAR komisija ima 4 komisije koje obuhvataju sve segmente gorskog spašavanja, a to su:

- ICAR komisija za kopнено spašavanje
- ICAR komisija za spašavanje u vazduhu
- ICAR komisija za spašavanje iz lavina
- ICAR komisija za gorsko medicinsko spašavanje (u šta je uključujeno i potrage sa psima i komisija za prevenciju)

Istraživanje spasilačkih akcija i njihovih standarda je uticao na poboljšanje organizacije i uspostavljanje pravila za spašavanje u cijelom svijetu. ICAR sjednice se uglavnom održavaju u mjesecu septembru ili oktobru, a 2018.godine ICAR je proslavila svojih 60 godina postojanja. ICAR broji 31 članicu koja redovno održava sastanke čije se aktivnosti pažljivo prate u Evropi i drugim zemljama (<http://mra.org/>)

Gorske službe spašavanja u svijetu su većinom neprofitabilne organizacije, a njihovo finansiranje obezbjeđuje država, donacije ili programi pomoći kojima se obezbjeđuju uslovi za rad.

Članovi gorskih službi spašavanja su okupljeni oko jednog zajedničkog cilja, a to je: spašavanje života uz konstantnu edukaciju iz oblasti zaštite i spašavanja, poboljšanje kvaliteta potraga i spašavanja, dostupnosti spašavanja, bezbjednosti u planinskim potragama i spašavanja kroz:

- licenciranje spasilaca
- promovisanja bezbjednosti u planinama
- razmjena informacija o planinskim terenima, tehnikama traganja i spašavanja, opremi

Vremenske prilike i način njihovog nastajanja mijenjaju se iz godine u godinu prateći globalno zagrijavanje planete Zemlje. Danas je sve više opasnosti u planinama sa kojima se susrećemo. Neke od njih nastaju direktnim posledicama za koje je kriv čovjek, dok su neke od opasnosti naprosto nepredvidljive.

Bosna i Hercegovina je zemlja bogata prirodnim fenomenima koje predstavlja dobru podlogu za bavljenje aktivnostima na otvorenom poput planinarenja, biciklizma, trail trčanja, alpinizma što povećava rizik i opasnost od nesreća na planinama.

Gorska služba spašavanja u Bosni i Hercegovini je nevladina, volonterska, dobrovoljna, neprofitna organizacija čiji je primarni cilj spašavanje ljudi i materijalnih dobara u različitim situacijama, koja svoje početke veže za bivšu državu Jugoslaviju.

Tragom nesrećnih slučajeva koje su se dešavale na BH planinama, krajem 1952.godine na Jahorini je iznijeta ideja o formiranju gorske službe spašavanja, koja će se dijelom finansirati iz članarine planinarskih društava. Gorska služba spašavanja Bosne i Hercegovine je bila dio Planinarskog saveza (u daljem tekstu PS) koja je bila volontersko-neprofitna organizacija. Komisija PS BiH je djelovala unutar Komisije za spašavanje PS Jugoslavije, a PS Jugoslavije je i tada bila član UIAA (međunarodne Alpinističko-planinarske organizacije).

Tokom ratnih godina, stanice Gorskih službi spašavanja su obustavile svoj rad, ali su u periodu oporavka nakon rata ponovo počele aktivno djelovanje, tako da danas imamo desetine

stanica gorskih službi spašavanja koje svoje aktivnosti ispoljavaju kroz spašavanje ljudi i materijalnih dobara širom države.

Osnovni cilj entuzijasta i ljubitelja ovog zanimanja jeste pomoć i spašavanje ljudi u svim vremenskim okvirima, što podrazumijeva spašavanje iz teško pristupačnih planinskih terena, kako urbanih tako i seoskih područja.

Još jedan od primarnih ciljeva Gorske službe spašavanja jeste spašavanje ljudskih života prilikom pružanja stručnog znanja uz primjenu određenih tehnika i specijalizovane tehničke opreme.

Zaštita i spašavanje ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća je vrlo stara aktivnost, ali se njeno proučavanje javlja kasnije. To je multidisciplinarna oblast za koju je potrebno konsultirati brojne naučne oblasti i discipline, koje u predmetu svoga proučavanja imaju određene pojave u prirodi ili tehnička dostignuća u privredi (Huseinbašić,2009:5). Zaštita i spašavanje ljudi i materijalnih dobara je postao vodeći problem u svijetu,te se pridaje velika pažnja aktivnostima civilne zaštite i organizaciji spasilačkih ekipa.

Civilna zaštita kao dio sistema zaštite i spašavanja ljudi, materijalnih, kulturnih i drugih dobara vrlo je dinamična aktivnost. Državne strukture je oblikuju u duhu međunarodno-pravnih normi kako bi svojim građanima pružile minimum sigurnosti od prirodnih i drugih nesreća.“ (Huseinbašić,2007:9). Civilna odbrana i civilna zaštita nisu sinonimi, civilna odbrana je širi pojam od civilne zaštite (Huseinbašić,2007:35).

Uloga Gorske službe spašavanja tokom prirodnim nesrećama je velika. Pripadnici spasilačke službe su volonteri koji su obučeni za spašavanje iz teško pristupačnih terena, spašavanje sa visina, spašavanje u vazduhu, spašavanje na vodi i pod vodom, speleospašavanje gdje je tokom godina zabilježeno više stotina poziva u pomoć tokom prirodnih nesreća u BiH.

Zbog svoje obučenosti, pripadnici Gorskih službi spašavanja u BiH često se pozivaju i da reaguju na katastrofe koje nisu prirodnog porijekla, već su izazvane ljudskim faktorom: nesreće u rudnicima, avionske nesreće, RHB faktor, nesreće u drumskom i željezničkom saobraćaju.

Katastrofa podrazumijeva „ozbiljan poremećaj funkcioniranja zajednice ili društva izazvan široko rasprostranjenim ljudskim, materijalnim, ekonomskim ili gubicima u okolišu koji prevazilaze sposobnost pogođene zajednice ili društva da se njima bave upotrebom vlastitih

resursa. Ona je rezultat kombinacije opasnosti, uvjeta ranjivosti i nedovoljnih kapaciteta ili mjera da se smanji potencijalno negativna posljedica tog rizika.“ (član 2, Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH, „Službeni glasnik BiH“, br. 50/08).

Spasilac je osoba koja u skladu sa svojim sposobnostima, znanjima i vještinama spremna u svakom trenutku da odgovori najsloženijim pozivima. Ti pozivi se odnose na manje ili više zahtjevne akcije spašavanja, potraga ili pomoći onima koji se nađu u nevolji.

TEORIJSKO- METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Predmet rada

Svaka savremena država ima vlastiti sistem sigurnosti, najčešće sačinjen od dvije komponente: vanjska (odbrambena) sigurnost i unutrašnja sigurnost. Zaštita i spašavanje u Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu BiH) je „podsistem sistema unutarnje sigurnosti, ali i zaokružen sistem sa svim organizacijskim i funkcionalnim elementima koji ga čine.“ (Huseinbašić, 2009:58). U sistemu zaštite i spašavanja okosnicu čini civilna zaštita. Brojne prirodne i druge nesreće koje pogađaju ljude i njihovu imovinu često prevazilaze mogućnosti civilne zaštite pa je neminovna saradnja sa pripadnicima oružanih snaga, policije i službi zaštite i spašavanja. Gorska služba spašavanja po načinu organizovanja predstavlja dobrovoljno, neprofitno i stručno udruženje građana sa ciljem spašavanja ljudi, u nepristupačnom urbanom i ruralnom okruženju. Udruženja građana, organizacije i službe koji se po prirodi redovne djelatnosti bave nekim od poslova koji su od značaja za oblast zaštite i spašavanja mogu se, po odluci nadležnih organa i tijela sistema zaštite i spašavanja, uključiti u rad i djelovanje civilne zaštite. Predmet rada Gorske službe spašavanja je organizacija, funkcionisanje i opremljenost Gorske službe spašavanja, osposobljenost njenih pripadnika i ukupan značaj za sistem zaštite i spašavanja.

Problem rada

Potpisivanjem Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, kolokvijalno nazvan Daytonski mirovni sporazum, u decembru 1995. godine BiH je definisana kao država sastavljena od dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. Međunarodnom arbitražom uspostavljen je Brčko - Distrikt Bosne i Hercegovine 1999. godine. Daytonskim mirovnim sporazumom sistem unutrašnje sigurnosti ostavljen je u nadležnosti entiteta, a naknadno su data ovlaštenja i Brčko- Distriktu. S obzirom da je sistem zaštite i spašavanja dio sistema unutrašnje sigurnosti tako su i nadležnosti u ovoj oblasti na nivou entiteta i distrikta. U BiH ne postoji Gorska služba spašavanja na nivou države, ali se organizuje na nivou entiteta, distrikta, kantona i opština, mada svakako da GSS predstavlja važan segment sistema zaštite i spašavanja. S ovim u vezi su i razlike u organizaciji, opremljenosti i obučenosti pripadnika Gorske službe spašavanja. Iz ovoga proizlaze pitanja za istraživanje:

1. Koliko ima stanica gorske službe spašavanja u BiH, na kojim nivoima, sa kakvim stepenom organizacije i uključenosti u sistem zaštite i spašavanja?
2. Da li i na koji način Gorska služba utiče na sistem zaštite i spašavanja u BiH?
3. Kakva je opremljenost, obučenost i osposobljenost pripadnika gorske službe spašavanja za izvođenje vježbi i akcija spašavanja ljudi?
4. Da li moguće olakšati i poboljšati rad gorske službe spašavanja i time doprinijeti sistemu zaštite i spašavanja u BiH?

CILJ ISTRAŽIVANJA

Ciljeve istraživanja je moguće podijeliti u naučne i društvene. Naučni cilj je primjenom adekvatnog metodološkog pristupa provjeriti hipotetički okvir istraživanja uloge i rada gorske službe spašavanja u sistemu zaštite i spašavanja BiH. Društveni cilj je povećati svjesnost institucija i građana u BiH o važnosti rada i značaju ulaganja u gorsku službu spašavanja kao neprofitno udruženje građana zasnovano na volonterskom radu članova.

HIPOTEZA

HO - Generalna hipoteza

Gorska služba spašavanja kroz prevenciju i operativni rad značajno doprinosi sistemu zaštite i spašavanja i povećava sigurnost ljudi u BiH.

H1 – Pomoćna hipoteza

Organizacija, osposobljenost i materijalno- tehnička opremljenost pripadnika gorske službe spašavanja su važni faktori efikasnosti u izvođenju akcija spašavanja ljudi.

METODE RADA

Metoda deskripcije

Imajući u vidu kompleksnost teme koja i nije naročito istražena na području Bosne i Hercegovine kao i šire, koristićemo miks kvantitativno-kvalifikativnih metoda. Obzirom da je ovo specifičan prostor istraživanja, upravo iz tog razloga ćemo koristiti kombinaciju ove dvije metode, jer imamo mogućnost da na osnovu zatečenog stanja dobivenog kvantitativnom analizom unaprijedimo ovo istraživanje konačnim zaključcima.

Rezultati istraživanja biće prikazani deskripcijom.

VREMENSKI I PROSTORNI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Vremenski okvir istraživanja odnosi se na period nakon potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini. Prostorni okvir istraživanja većim dijelom je u Bosni i Hercegovini, osim u dijelu koji se odnosi na države u okruženju.

Komuniciranje u sistemu sigurnosti između različitih učesnika opterećena je kako vremenskim trajanjem tako i različitim informacijsko-komunikacijskim tehnologijama. Značaj brzog i blagovremenog prenošenja informacije u zaštiti i spašavanja ljudi i materijalnih dobara ogleda se i u smanjenju ugrožavanja života i zdravlja ljudi ili nastale materijalne štete.

Istraživanje značaja informacijskih i komunikacijskih centara Oružanih snaga BiH u reagovanju na katastrofe dopriniće razumijevanju komunikacije u sistemu vanjske (odbrambene) sigurnosti, identificiranju i otklanjanju problema u njoj i povezivanju sa snagama sistema unutrašnje sigurnosti i snagama sistema zaštite i spašavanja u cjelini.

OČEKIVANI DOPRINOS RADA

Prilikom dugogodišnjeg rada kao spasilac u Gorskoj službi spašavanja Foča, te upućenosti u sve segmente rada organizacije Gorske službe spašavanja kroz ovaj rad sam nadstojala dati svoj lični doprinos, a koji se odnosi na sam pojam organizacije i rada Gorske službe spašavanja, te njenog značaja u sistemu zaštite i spašavanja na nivou države.

Uvidom u sam sistem rada spasilačke službe jedan od najvažnijih segmenata efikasnijeg djelovanja organizacije odnosi se na nedostatak finansijske podrške lokalne zajednice, regije, kantona, entiteta i države. Ovim radom, prvenstveno želimo da podstaknemo upravo ove navedene institucije o važnosti djelovanja Gorske službe spašavanja na nivou Bosne i Hercegovine, čija pomoć nam je neophodna kako bi u budućnosti stvarali bolji sistem zaštite i spašavanja, te omogućili bolje funkcionisanje i približavanje smjernica koje je propisala Evropska unija. Naš cilj je osvješćivanje državnog sistema o važnosti ove organizacije kako bi smo u budućnosti parirali regionalnim, a zatim i svjetskim spasilačkim službama.

Očekivani doprinos rada u samu fokus stavlja značaj Gorske službe spašavanja, njenu organizaciju, osposobljenost i stručnost gdje će sam pojam spašavanja postati mnogo jasniji društvenoj zajednici, a podaci koji su sadržani u radu omogućiti strateško planiranje kako bi se Gorska služba spašavanja mogla provući kroz zakonske akte te postati mjerodavna organizacija u sistemu zaštite i spašavanja na nivou države.

POJMOVI ODREĐENJA SIGURNOSTI I ZAŠTITE SPAŠAVANJA

Katastrofe i opasne situacije temeljni su odraz normalnog života. To su posljedice načina na koji je moderno društvo strukturirano kako u ekonomskom tako i u društvenom smislu, odnosno katastrofe i opasne situacije oslikavaju načine na koje društvo i država stupaju u interakciju. Katastrofa proizlazi iz činjenice da određene zajednice ili grupe ljudi naseljavaju područja podložna izlivanjima rijeka (poplavama) ili pak vulkanskim erupcijama. Magnituda svake katastrofe bilo da se radi o broju nastradalih, materijalnoj šteti povećava se s marginalizacijom stanovništva. Rastom broja stanovnika uzima se i najbolja zemlja kako u ruralnim tako i u urbanim dijelovima tako da ono stanovništvo koje još uvijek traži zemlju za obrađivanje ili stanovanje je prisiljeno prihvatiti neadekvatne lokacije za život. Takve lokacije generalno nude manju produktivnost te lošiju ekonomsku i fizičku sigurnost. Katastrofe imaju ogromne kako ljudske tako i ekonomske troškove. Katastrofe su uzrok smrti za mnoge, uzrokuju teške povrede i nestašicu hrane. Većina smrtnih slučajeva i teških povreda javlja se za vrijeme trajanja same katastrofe odnosno nepogode dok se pojava raznih oboljenja i nestašica hrane javljaju mnogo kasnije ovisno o prirodi i trajanju same katastrofe. Samo predviđanje mogućih posljedica koje mogu izazvati katastrofu započinju se prije same katastrofe kako bi se posljedice svele na najmanju moguću mjeru.

Upravo postojanje mogućnosti za pojavu određene katastrofe, nepogode ili nesreće obavezuje sve strukture vlasti (zakonodavne i izvršne) u jednoj državi da kreiraju adekvatan sistem zaštite i spašavanja koji će u osnovi predstavljati pravi odgovor na učinke odnosno posljedice jedne takve katastrofe. Kvalitetan sistem zaštite i spašavanja uključuje i osigurava spašavanje kako ljudi tako i biljnog i životinjskog svijeta, materijalnih, kulturnih i istorijskih dobara kao i okoliša od svih vrsta opasnosti. Navedeni sistem mora da ima kvalitetan lanac upravljanja što uključuje programiranje, planiranje, obučavanje, organiziranje, osposobljavanje, finansiranje i nadzor, kao i aktivnosti zaštite i spašavanja te otklanjanja i ublažavanja svih štetnih posljedica koje određene katastrofe, nesreće ili nepogode mogu uzrokovati. Sistem zaštite i spašavanja vrlo je važan segment nacionalne sigurnosti svake države (Fondacija Heinrich Böll Stiftung i Centar za ekologiju i energiju, 2015).

Pojam određenja zaštite

Jedna od osnovnih ljudskih potreba jeste potreba za sigurnošću. U drugoj polovini 20. vijeka, američki psiholog Abraham H. Maslow napravio je hijerarhiju potreba (slika 2) u koju je potrebu za sigurnošću svrstao na drugo mjesto, nakon osnovnih fizioloških potreba (blogspot.com, 2016). Upravo kako bi zadovoljili tu svoju potrebu za sigurnošću ljudi poduzimaju različite mjere zaštite.

Slika 2: Piramida potreba prema Abraham-u Maslow-u
Izvor: (blogspot.com, 2016)

Prema članu 3, stav 1 Okvirnog zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu Zakon), zaštita građana i materijalnih dobara uz spašavanje predstavlja predmet od javnog interesa za Bosnu i Hercegovinu (u daljnjem tekstu BiH). U tom smislu lična i uzajamna zaštita se odnose na sastavne dijelove civilne zaštite koja za cilj ima ličnu zaštitu građana koju ostvaruju sami građani. Naime, svaki građanin je obavezan poduzeti sve one aktivnosti kako bi prvenstveno zaštitio i spasio sebe, svoju porodicu i svoju imovinu, a zatim i ostale kojima je pomoć potrebna. Ovakav oblik zaštite treba da se provodi u svim zajednicama u kojima ljudi žive kako to nalaže i član 3 stav 2 Zakona.

Pojam određenja sigurnosti

U svim modernim društvima potreba za sigurnošću slabi, međutim ista se pojačava za vrijeme trajanja ratne opasnosti, elementarne nepogode, terorizma itd. Pojam sigurnost potiče od latinske riječi *securitas*– sigurnost. Neka opšta definicija sigurnosti glasi: sigurnost je stanje bez opasnosti i ugrožavanja. Sigurnosna djelatnost nadanašnjem se stepenu društvenog razvoja provodi organizirano kroz sistem koji se naziva sigurnosni sistem odnosno sistem

sigurnosti. U sigurnosnu djelatnost svake moderne države ubraja se normativno-pravno regulisanje područja odbrane i unutrašnje sigurnosti, organiziranje, pripremanje i osposobljavanje unutrašnjih snaga, policije, službe sigurnosti i drugih tijela državne uprave (Martinez, 2016: 10).

Pojam određenja sistema zaštite i spašavanja

Slika 3. Vježba spašavanja sa visina u Foči, GSS Foča

Ustaljena praksa u većini razvijenih demokratskih zemalja je da svaka država preuzima odgovornost za zbrinjavanje žrtava i pružanje blagovremene pomoći u vanrednim situacijama koje se dese na njenoj teritoriji. Shodno tome, planiranje za slučaj civilnih vanrednih situacija je prvenstveno odgovornost državnih institucija, te je uobičajena praksa i da sredstva namijenjena za tu svrhu budu također pod kontrolom tih institucija. Imajući u vidu nešto kompleksniju ustavnu strukturu BiH, oblast planiranja i finansiranja u slučaju civilnih vanrednih situacija karakterizira nešto drugačiji oblik organizacije i upravljanja ovim sektorom. Tako, po definisanom teritorijalnom ustrojstvu BiH, jedinice lokalne, gradske, kantonalne, entitetske i državne uprave, u okviru svojih prava i obaveza utvrđenih zakonom, uređuju, planiraju, educiraju, organiziraju, finansiraju i provode sistem zaštite i spašavanja. Inače, sam sistem zaštite i spašavanja BiH je oblik pripremanja i učešća subjekata zaštite i spašavanja u reagiranju na katastrofe i velike nesreće, kao i organiziranje, pripremanje i sudjelovanje operativnih snaga zaštite i spašavanja u prevenciji, reagiranju na katastrofe i otklanjanju mogućih uzroka i posljedica katastrofa. Pojam sistem zaštite i spašavanja je termin koji se ustalio u međunaronoj komunikaciji u nedavnoj prošlosti, pa je tako postepeno našao svoju upotrebu i u BiH. Ova oblast je bila znatno poznatija u našem regionu kao sistem općenarodne odbrane i društvene samozaštite. Kako je ovaj termin napušten uz demokratske

promjene koje su uslijedile, većina institucija koja djeluje u ovoj oblasti zadržala je u svojim nazivima samo pojam civilne zaštite.

Pojam sistem zaštite i spašavanja nalazi svoju upotrebu u institucijama na državnom nivou koje su uspostavljene u cilju koordinacije rada postojećih entitetskih agencija civilne zaštite, odnosno izgradnje kompleksnog i sveobuhvatnog sistema zaštite i spašavanja(Centar za sigurnosne studije, 2010).

Pojam određenja bezbjednosti i sigurnosti

Pitanjima bezbjednosti i sigurnosti na državnom nivou koordinira Ministarstvo sigurnosti BiH. Naime, 2003. godine Vijeće ministara BiH je povjerilo mandat ovom ministarstvu koje je između ostalog mjerodavno za(Vijeće ministara BiH, n.d.):

- zaštitu međunarodnih granica, unutarnjih graničnih prelaza i regulisanje prometa na graničnim prijelazima BiH;
- sprječavanje i otkrivanje počinitelja kaznenih djela terorizma, trgovine drogom;
- krivotvorenja domaće i strane valute i trgovine ljudima i drugih kaznenih djela sa međunarodnim ili međuentitetskim elementom;
- međunarodnu suradnju u svim oblastima iz nadležnosti ministarstva;
- za zaštitu osoba i objekata; prikupljanje i korištenje podataka od značaja za sigurnost BiH; organizaciju i usuglašavanje aktivnosti entitetskih ministarstava unutarnjih poslova i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u ostvarivanju sigurnosnih zadataka u interesu BiH;
- provođenje međunarodnih obveza i suradnju u provođenju civilne zaštite, koordiniranje djelovanja entitetskih službi civilne zaštite u BiH, i usklađivanje njihovih planova za slučaj prirodne ili druge nesreće koje zahvataju teritorij BiH, i donošenje programa i planova zaštite i spašavanja.

Ministarstvo sigurnosti BiH provodi politiku useljavanja i azila BiH i uređuje procedure vezano za kretanje i boravak stranaca u BiH.

1. SIGURNOST U BOSNI I HERCEGOVINI

Sama svjesnost o potencijalnoj opasnosti, odnosno ugroženosti s ljudske strane ili pak od neke nepogode predstavlja početak razmišljanja o sigurnosti. Takvo poimanje sigurnosti u svom fokusu ima zaštitu čovjeka. Sigurnost se s vremenom razvila u djelatnost koja se može sagledavati kroz dva načina djelovanja: prvog, u kojem čovjek trenutno reagira na pojave i drugog, u kojem se čovjek zbog spoznaje o određenim procesima „priprema za zaštitu i obranu od procesa i pojava koje doživljava kao moguću ugrozu (Tatalović i dr., 2008: 7).“ Razvoj djelovanja i njegovog osmišljavanja ka postizanju sigurnosti datira od čovjekovih refleksnih, prirodnih, reakcija na opasnost do suvremenih „oblika, sredstava i metoda“ suvremenog doba (Huseinbašić, 2007:11). „Sigurnost kao uvjet opstanka i djelovanja pojedinca, društva, države i međunarodne zajednice jedna je od temeljnih društvenih funkcija“ (Tatalović,2006:60). U pravilu pod pojmom sigurnost se podrazumijeva odsutnost (odnosno zaštita od) opasnosti i prijetnji (Nohlen,2001:388). Sistem nacionalne sigurnosti je dio društvenog sistema „kojim se zadovoljavaju društveni i individualni interesi građana svake savremene demokratske države iz oblasti međunarodnog subjektiviteta države, građanskih prava i sloboda i zaštita čovjeka i njegove okoline od svih oblika ugrožavanja.“ (Dujović,2006:141).

1.1. Pojam i obilježja sigurnosti

Različiti autori, naučnici, kreatori politika kao i organizacije imaju različite poglede na značenje pojma sigurnost. U osnovi sigurnost se dovodi u vezi sa stanjem mira, sigurnosti, odsutnosti kriza ili prijetnji za ljudsko dostojanstvo, odnosno dovodi se u vezu sa svim onim što olakšava razvoj i napredak bilo kojeg ljudskog društva. Proučavanje koncepta sigurnosti postalo je preokupacija mnogih autora decenijama nakon završetka Hladnog rata. Sigurnost kao koncept ima različite dimenzije. Sigurnost kao koncept se pogodno koristi u psihologiji, finansijama, pristupu informacijama, javnoj sigurnosti te obrambenoj i vojnoj oblasti. Značenje sigurnosti je višeznačno, a djelokrug iste se širi iz dana u dan. Elastična priroda koncepta sigurnosti privlači različita stajališta i tumačenja. „Sigurnost možemo definisati kao stanje u kojem je osiguran uravnotežen fizički, duhovni, društveni i materijalni opstanak pojedinca i društvene zajednice u odnosu prema drugim pojedincima, društvenoj zajednici i prirodi.“ (Grizold A.Anton,1999:8).

Kroz istoriju sigurnost je uvijek zauzimala posebno mjesto u životima ljudi, a danas ona je tema broj jedan u svijetu o kojoj razgovara gotovo cjelokupna svjetska populacija. Navedeno objašnjava DerDerian zaključujući „nijedan drugi koncept u međunarodnim odnosima ne sadrži teorijsku određenost niti ovladava disciplinarnom moći sigurnosti“ (Collins, 2001:16). Sigurnost bi se mogla okarakterisati i kao proces ublažavanja različitih vrsta prijetnji ljudskom rodu, živim bićima i materijalnim dobrima, a konačan rezultat je opstanak.

Sigurnost potiče od latinske riječi „securitas-atis“, što znači siguran, bezbjedan, ali sam termin se upotrebljava i u drugim jezicima svijeta. Kod Jagoša Dujovića nailazimo na termin „bezbjednost“ izveden od „bezbjedan“ koji se odnosi na „obezbijedeno sa najvećim pouzdanjem, čvrsto, odlučno, bez kolebanja“ dok sigurnost opisuje kao stanje onoga ko je siguran. (Dujović,2006:139).

Iz navedenog proizlazi da sigurnost predstavlja stanje sigurnosti od straha, tjeskobe, ugnjetavanja, opasnosti, siromaštva, gladi, odbrane, kao i čuvanje temeljnih vrijednosti. Sigurnost dalje tvrdi daje povezana i sa ublažavanjem prijetnji temeljnim vrijednostima, posebno onih prijetnji koje ugrožavaju opstanak određenog činioca.

Prema Ogaba (2010: 35-36) sigurnost se odnosi na slobodu od opasnosti ili prijetnji kao i na sposobnost nacije da se zaštiti i razvije, promoviše svoje dragocjene vrijednosti i legitimne interese i poboljša dobrobit svojih ljudi. U tom smislu unutrašnja sigurnost bi se mogla posmatrati kao odsutnost od tih tendencija koje bi mogle ugroziti unutrašnju koheziju i korporativno postojanje zemlje i njenu sposobnost da održi svoje vitalne institucije za promicanje svojih temeljnih vrijednosti i društveno-političkih i ekonomskih ciljeva i da ispunjava legitimne težnje svojih građana.

Razlike između pojmova sigurnost i bezbjednost kao dva odvojena pojma „koji jasno naglašava da i u bosanskom jeziku razlikujemo državnu sigurnost i pravnu i socijalnu sigurnost“ dao je Mirsad Abazović u knjizi Državna Sigurnost koje je predstavio kroz „Potrebno je obezbijediti sve preduvjete da na siguran način savladamo ove prepreke; ili, opća sigurnost u našem društvu osnovna je pretpostavka za ličnu sigurnost u pravnom i materijalnom smislu; materijalno sam obezbijedjen toliko da mi to osigurava stabilnu i mirnu starost...“ (Abazović, 2002:29)

Jedna od ideja novog pravca razmišljanja je bila ta da sigurnost kao primarni i trajni cilj treba imati političku prilagodbu. Negativni efekat identifikovanja sigurnosti isključivos vojskom bio je vidljiv tokom cijelog Hladnog rata. Najviše zamjerke prema idelističkoj teoriji su išle zbog „umanjuje realitet politike i njezine nasilne aspekte“ (Jacobs, 2006: 41-42)

Škola koja se bavila proučavanjem konceptualizacije sigurnosti je netradicionalna škola. Predstavnici učenja ove škole pokušavaju proširiti i produbiti definiciju sigurnosti. Netradicionalna škola tvrdi da druga pitanja kao što su okolišne, političke, ekonomske i društvene prijetnje ugrožavaju živote i imovinu pojedinca više od koncentracije napora na preživljavanje države. Navedeno znači da pretežno vojna definicija sigurnosti ne cijeni činjenicu da najveća prijetnja opstanku države ne mora biti vojna prijetnja, nego to može biti i okolišna, zdravstvena, politička, socijalna i ekonomska prijetnja. Dakle sigurnost podrazumijeva više od vojne sigurnosti ili sigurnosti od vanjskih napada. Za mnoge stanovnike zemalja u razvoju i tranzicijskih zemalja sigurnost je zamišljena kao osnovni nivo borbe za opstanak. „Sigurnost treba posmatrati kao barijeru između konstruktivnih i destruktivnih sila, budući da naspram sigurnosti stoje nesigurnost, ugrožavanje i prijetnje“ (Grupa autora, 2018:22). Navedeno znači da čovjek ne može razvijati i obavljati redovne aktivnosti ukoliko se ne oslobodi poteškoća i opterećenja u realizovanju onoga što bi oni slobodno izabrali. Danas pitanja kao što su politika, ekologija, demografska kretanja, ekonomija predstavlja ozbiljnu prijetnju po sigurnost ljudi.

Sigurnost treba posmatrati kao sistemsku cjelinu države koja zauzima glavno mjesto u životu čovjeka u svim poljima njegovog rada. „Treba je shvatati i kao: cilj, vrijednost i interes; funkciju, stanje i djelatnost“ (Beridan, 2008:27). Sigurnost zavisi od prirodnih i društvenih odnosa koji se ogledaju u tome da ne postoji totalna sigurnost, već samo djelimična sigurnost. Iako se u početku sigurnost odnosila uglavnom na vojnu moć, danas je to širok spektar djelovanja. Individualna ili lična sigurnost se odnosi na neke od prijetnji od kojih se pojednicky pokušavaju osigurati, a to su: zdravlje, život, bogatstvo i status. Socijalna sigurnost se odnosi na neke od prijetnji od kojih se pojedinci pokušavaju osigurati a to su: ekonomska i fizička prijetnja, te kršenje ljudskih prava. Te vrste prijetnji se odnose na: bol, smrt, uništenje imovine, nemogućnost rada, nepravda, nepotrebno zatvaranje, prijetnje ljudskom dostojanstvu. Nacionalni i međunarodni nivo se odnose na nacionalnu i međunarodnu sigurnost.

Koncept ljudske sigurnosti proizlazi iz konvencionalnih sigurnosnih studija u čijem fokusu je sigurnost države. Fokus ljudske sigurnosti su pojedinci, a njen krajnji cilj je zaštita ljudi od tradicionalnih i netradicionalnih prijetnji. Fokus ovog koncepta je uvjerenje da gubitak ljudske sigurnosti može potkopati mir i stabilnost kako unutar države tako i između različitih država. Ljudska sigurnost predstavlja sposobnost zaštite vitalne jezgre svih ljudskih života na takav način da ista poboljšava ljudsko ispunjenje i ljudske slobode. Ljudska sigurnost znači zaštitu temeljnih sloboda koje su bit života. To znači zaštititi ljude od ozbiljnih i upornih prijetnji i situacija. To znači korištenje procesa koji se temelje na ljudskoj snazi. To znači stvaranje političkih, društvenih, ekoloških, ekonomskih, vojnih i kulturnih sistema koji zajedno ljudima daju temelj za preživljavanje, život i dostojanstvo. Važno je naglasiti da ljudska sigurnost pokriva svako područje ljudskih potreba. Zato ona služi kao osnova svih oblika i kategorija sigurnosti. U suštini, ljudska sigurnost znači sigurnost ljudi od nasilne i nenasilne prijetnji. To je uslov čija je osnovna karakteristika sloboda od sveprisutne prijetnje ugrožavanja ljudskih prava, njihovih sposobnosti ili čak njihovih života. To je alternativni način gledanja na svijet koji ljude uzima kao referentnu točku, umjesto da se fokusira isključivo na sigurnost teritorija ili vlade. „Savremeni teoretičari ukazuju na razloge produbljivanja i proširivanja koncepta sigurnosti od održave do pojedinca (humanocentrični pristup), uključujući novi koncept nazvan ljudska sigurnost“ (Grupa autora, 2017: 36).

Budući da ljudska sigurnost kao koncept daje prednost ljudima i njihovim složenim ekonomskim i društvenim interakcijama svoju kvalitetu crpi iz činjenice da se temelji na globalnoj zabrinutosti i prijetnjama ljudskoj sigurnosti koje više ne predstavljaju usamljene pitanja i probleme. Najznačajniji imeprativ koncepta ljudske sigurnosti jest promjena referentnog objekta i referentnih prijetnji sigurnosti, pri čemu realizam i njegov državocentrični diskurs nije dovoljan sigurnosni argument utoliko što adekvatno ne može odgovoriti na savremene sigurnosne prijetnje, prtije svega političko nasilje unutar, pa i izvan države (Grupa autora, 2017:44).

Područja ljudske sigurnosti: (Grupa autora, 2017:36)

- Ekonomska sigurnost; Ova vrsta sigurnosti zatijeva osiguran osnovni dohodak za pojedince, uglavnom od produktivnog i plaćenog rada ili iz javno-finansirane sigurnosne mreže. U tom smislu samo oko četvrtine ljudi u cijelom svijetu je ekonomski sigurno i problem ekonomske sigurnosti je izraženiji u zemljama trećeg svijeta. Glavne prijetnje ekonomskoj sigurnosti su: siromaštvo, nezaposlenost,

zaduženost, nedostatak prihoda. Bitno je istaći da prethodno navedene prijetnje predstavlja relevantne faktore koji uzrokuju političke napetosti i određene oblike nasilja posebno u zemljama u razvoju.

- Sigurnost hrane; Navedena vrsta sigurnosti zahtijeva da svi ljudi u svakom trenutku imaju i fizički i ekonomski pristup osnovnoj hrani. Glavne prijetnje ovoj vrsti sigurnosti su: glad, nedostatak fizičkog i ekonomskog pristupa osnovnoj hrani. Iako UN tvrdi kako ukupna dostupnost hrane nije problem, problem je u osnovi loša distribucija hrane i nedostatak novca odnosno kupovna moć. Međutim, ta rješenja su ograničena. Prema UN-u ključ rješenja je pozabaviti se problemima pristupa sredstvima (posao i osiguran prihod, što je povezano sa ekonomskom sigurnošću);
- Zdravstvena sigurnost; Ova vrsta sigurnosti garantira minimalnu zaštitu od bolesti i nezdravog svakodnevnog života. U manje razvijenim zemljama tradicionalno glavni uzroci smrti su različite infekcije i zarazne bolesti. Pored navedenog na smrtnost u manje razvijenim zemljama utiče i neadekvatna zdravstvena skrb, nove i ponavljajuće bolesti uključujući epidemije i pandemije, loša prehrana i nesigurno okruženje te nezdrav stil života. S druge strane u razvijenim zemljama glavni uzročnici smrti su bolesti krvnog sistema. Međutim, u zemljama niskog i srednjeg dohotka, u 80% slučajeva uzročnici smrti su hronične bolesti koje su vezane s načinom života. I u zemljama u razvoju i u industrijskim zemljama prijetnje zdravstvenoj sigurnosti su veće za siromašno stanovništvo u lokalnim područjima, posebno za djecu. Navedeno je posljedica nedostatne ili loše prehrane, neadekvatnog pristupa zdravstvenim uslugama, čistoj vodi i drugim osnovnim potrepštinama;
- Ekološka sigurnost; Primarni cilj ove vrste sigurnosti je zaštititi ljude od kratkoročnih i dugoročnih prirodnih razaranja, prijetnji koje je stvorio čovjek svojim djelovanjem u prirodi, te prijetnji koje su posljedica propadanja prirodnog okruženja. U zemljama trećeg svijeta nedostatak pristupa čistim vodenim resursima je jedna od najvećih prijetnji za okoliš, dok je u industrijskim zemljama glavna prijetnja onečišćenje zraka i globalno zatopljenje koje su uzrokovane emisijom stakleničkih plinova. Ipak, sveopšta degradacija okoliša, prirodne katastrofe i iscrpljivanje resursa su glavne prijetnje ekološkoj sigurnosti diljem svijeta;

- Lična sigurnost se odnosi na zaštitu pojedinaca i ljudi od fizičkog nasila od strane države ili izvan nje. Fizičko nasilje mogu počiniti nasilni pojedinci, subdržavni akteri i porodični nasilnici. Ipak veća prijetnja ličnoj sigurnosti može doći od strane države (mučenje), od strane drugih država (rat), od strane određene grupe ljudi (etničke napetosti), od strane pojedinaca ili bandi (kriminal), zatim industrijske prijetnje, prijetnje na radnom mjestu i saobraćajne nesreće. Sigurnosne prijetnje i rizici za pojedince i često porodice su mnogobrojni i razlikuju se od mjesta do mjesta kao i vremena u kojem se događaju. To su: krađe, oružane pljačke, provale, trovanje hranom, strujni udar, izbijanje požara, kućna nesreća i mnoge druge;
- Sigurnost zajednice; Glavni cilj ove vrste sigurnosti je zaštititi ljude od gubitka tradicionalnih odnosa, vrijednosti i sektaškog i etničkog nasilja. Tradicionalne zajednice, posebno manjinske grupe često su ugrožene. Oko polovice svjetskih država iskusilo je neko međuetničko suparništvo. Prijetnje sigurnosti zajednice dolaze obično iz grupe (represivne prakse), između grupa (etničko nasilje), od odminantnih grupa (na primjer ranjivost autohtonih naroda). UN je 1993. godinu proglasio godinom autohtonih grupa kako bi naglasio stalnu ugroženost od oko 300 miliona pripadnika starosjedilačkih grupa u preko 70 zemalja svijeta koji se suočavaju sa sve većim valom nasilja. U Africi su mnoge države svjedočile etničkim sukobima, kopnenim i pograničnim sukobima, te međureligijskim sukobima. Sve navedeno predstavlja prijetnju sigurnosti zajednice;
- Politička sigurnost; Ova vrsta sigurnosti se odnosi na garanciju i zaštitu temeljnih ljudskih prava. Politička sigurnost vodi računa o tome da ljudi žive u društvu koje poštuje njihove temeljne slobode. Neke od prijetnji političkoj sigurnosti su: politička ili državna represija uključujući mučenje, kršenje ljudskih prava, nezakoniti zatvaranje itd. Prema podacima Amnesty International-a, politička represija, sistematsko mučenje, zlostavljanje, i otmice se još uvijek prakticiraju u 110 zemalja svijeta. Kršenja ljudskih prava su česta tokom razdoblja političkih nemira u zemljama trećeg svijeta.

Zemlje u cijelom svijetu daju prednost sigurnosti svoje teritorijalne cjelovitosti, sigurnosti svojih resursa i svog građanstva. Navedeno upućuje na uvjerenje da je nacionalna sigurnost očuvanje nezavisnosti i suverenosti nacionalne države. Ustvarnosti svaka zemlja ima veliki broj interesa za zaštitu. Ti interesi zajeno čine nacionalne interese koji potiču od vrijednosti

dobrog upravljanja, ekonomskog i socijalnog blagostanja cjelokupnog građanstva. Na temelju toga nacionalna sigurnost se može opisati kao zaštita ili održavanje nacionalnog interesa države ili nacije. Objedinjavanjem naznačenih društvenih djelatnosti u sistem nacionalne sigurnosti država pokušava osigurati vlastitu opstojnost, egzistenciju i funkciju, odnosno povećati otpornost od različitih oblika (vanjskih i unutrašnjih) ugrožavanja i povećati kvalitet života cjelokupnog društva. (Grupa autora, 2018:39).

Dakle, nacionalna sigurnost nema univerzalno prihvaćenu definiciju, ali postoje dvije škole mišljenja: stara škola (paradigma tradicionalne sigurnosti) i nova škola (savremena perspektiva). Stara škola koja se još naziva i realistička škola, nacionalnu sigurnost vidi iz vojnog ugla s naglaskom na vojni odgovor i upravlja je prijetnjom. Maniruzzaman (1982:25) nacionalnu sigurnost vidi kao zaštitu i očuvanje minimalnih temeljnih vrijednosti, političke nezavisnosti i teritorijalne cjelovitosti svake nacije.

Poimnaje nacionalne sigurnosti nova škola je pomjerila izvan vojne sfere kako bi u isto uključila i nevojne faktore. Predstavnici nove škole smatraju kako koncepcija sigurnosti stare škole ne može obuhvatiti današnje sigurnosne prijetnje kao što su glad, nezaposlenost, siromaštvo, uništavanje okoliša itd. Svako društvo koje nastoji postići adekvatnu vojnu sigurnost u kontekstu akutne oskudice hrane, populacijske eksplozije, niskog nivoa proizvodnje, niskog dohotka po kapitalu, niskog tehnološkog nivoa razvoja, neadekvatne i nedovoljne komunalne usluge i hroničnog problema nezaposlenosti ima lažan osjećaj sigurnosti.

Prethodno ukazuje na važnost savremenog razmišljanja o nacionalnoj sigurnosti. Zemlja može imati najbolje oružane snage u smislu obuke i opreme, najefikasnije policijske snage, najbolje tajne agente, najkvalitetnije zatvore sve to joj neće garantovati sigurnost države ako u isto vrijeme ima visoku stopu nezaposlenosti.

Međunarodna sigurnost se odnosi na napore i mjere koje poduzimaju nacije, regionalne i međunarodne organizacije kako bi osigurale međusobni opstanak i sigurnost primjenom diplomatskih i vojnih akcija. Pojam sigurnosti na međunarodnom nivou izgrađen je na temelju državno-usmjerene koncepcije sigurnosti. Istraživanje međunarodne sigurnosti se odnosi na prijetnje koje se mogu tolerisati, a koja zahtijevaju neposredno djelovanje. Izvještaj UNDP-a iz 1994. godine definiše međunarodnu sigurnost kao slobodu od straha i slobodu od želje.

Naime, prema navedenom izvještaju sigurnost se može postići samo kroz dvije tačke gledišta. Prvo to je pružanje sigurnosti ugroženim osobama i grupama u bronim dijelovima svijeta od nasilnih sukoba izazvanih među-državnim krizama i ratovima. Drugo, pružanje sigurnosti ljudima od siromaštva, gladi, nezaposlenosti i drugih društvenih, ekonomskih i političkih gubitaka. Međunarodnu sigurnost možemo nazvati i globalnom sigurnošću i nekim dimenzijama koje uključuju; ljudska, ekološka, nacionalna, transnacionalna i transkulturna sigurnost. Konceptom međunarodne sigurnosti bave se različiti pojedinci, grupe, i nevladine organizacije, međunarodne organizacije kao što je to UN ili druge organizacije koje marljivo rade na promicanju i održavanju svjetskog mira koji predstavlja osnovni cilj djelovanja tih organizacija.

1.2. Sistem sigurnosti Bosne i Hercegovine

Ako se posmatra sistem sigurnosti BiH uočava se da isti čine tri elementa (Bajramović & Martinović, 2017):

1. Sigurnosna politika BiH koja je potpisana od strane tri člana Predsjedništva BiH 8. Februara 2006. godine a odnosi se na područja: vanjskih politike, unutrašnje politike, obrambene politike, socijalne politike, finansijske politike demokratizacije i ljudskih prava i zaštite čovjekove okoline;
2. Sigurnosna struktura koja se dijeli na vanjsku (odbrambenu) sigurnost i unutrašnju sigurnost. Institucije koje utiču na vanjsku (odbrambenu) sigurnosti u BiH su: Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH, Ministarstvo odbrane BiH, Zajednički štab Oružanih snaga BiH (OS BiH), Operativna komanda OS BiH i Komanda za podršku OS BiH. Institucije koje utiču na unutarnju sigurnost u BiH su: Parlamentarna skupština BiH, Vijeće ministara BiH, Obavještajno-sigurnosna agencija (OSA), Ministarstvo sigurnosti BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Granična policija BiH (GP BiH), Direkcija za koordinaciju policijskih tijela (DKPT), policijske agencije na nivou entiteta, kantona i Brčko-Distrikta BiH i civilna zaštita;
3. Sigurnosno samoorganiziranje građana je rad i djelovanje kroz nevladina udruženja od kojih se ističu Transparency International BiH, Helsinški komitet za ljudska prava, Krug intelektualaca 99, Hrvatsko nacionalno vijeće, Srpsko građansko vijeće i Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca.

1.2.1. Vanjska sigurnost Bosne i Hercegovine

Jedan od stubova vanjske politike BiH je sigurnost i stabilnost. Pored sigurnosti i stabilnosti ostali stubovi vanjske politike BiH su: ekonomski prosperitet, zaštita interesa državljana BiH u inostranstvu i međunarodno-pravna saradnja i promocija BiH u svijetu. Ovdje je bino istaknuti da vanjska politika BiH zajedno sa svojim stubovima djelovanja predstavlja kompleksan sistem u kome se svi segmenti međusobno nadopunjuju. Sigurnost i stabilnost BiH, njenog neposrednog susjedstva, evropskog kontinenta, ali i čitavog svijeta, je neophodan preduslov za ekonomski i kulturni razvoj, međunarodnu trgovinu, kao i za kvalitetnu bilateralnu i multilateralnu saradnju u raznim oblastima s drugim državama (Predsjedništvo BiH, 2018).

Stabilnost BiH, u domenu ustavnih temelja vanjske politike, je prvenstveno uslovljena potpunom i dosljednim provođenjem Dejtonskog mirovnog sporazuma i njegovog Aneksa IV, odnosno Ustava BiH. U domen vanjske sigurnosti BiH kao jedan od glavnih strateških ciljeva jeste i članstvo BiH u EU. U tom smislu BiH je kao potpisnica Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa EU predala zahtjev za članstvo i odgovore na Upitnik Evropske komisije te nastoji da dobije status kandidata što je prije to moguće, a što bi ujedno označilo i početak pregovora o članstvu. U vezi s navedenim BiH mora ispuniti još mnogo obaveza koje su regulisane Masterplanom integriranja BiH u EU a koje je usvojilo Predsjedništvo BiH. Spomenute obaveze odnose se na (Predsjedništvo BiH, 2018):

- Pojačanu podršku vladavini prava;
- Pojačan angažman u oblasti sigurnosti i migracija;
- Podršku socio-ekonomskom razvoju;
- Unaprjeđenje transportne i energetske povezanosti;
- Digitalnu Agendu za Zapadni Balkan;
- Podršku pomirenju i dobrosusjedskim odnosima.

Budući da je neupitna perspektiva članstva BiH u EU, BiH također mora da aktivno prati Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku EU.

Nastavak provođenja aktivnosti u odnosu na NATO ostaje prioritet institucija BiH. Prioritetne aktivnosti biće prvenstveno usmjerene ka aktivaciji i provođenju MAP-a. Aktivacija MAP-a, za koju postoji širok politički konsenzus u BiH, omogućava da svi subjekti odbrane u BiH (u okviru vlastite ustavne i zakonske nadležnosti) nastave s provođenjem aktivnosti u odnosu na NATO, koje su utvrđene Zakonom o odbrani BiH. Aktiviranjem MAP-a, BiH će dodatno unaprijediti svoje institucije i svoju efikasnost u domenu odbrane i sigurnosti te tako i dodatno afirmirati BiH kao sigurnu i poželjnu zemlju za strane investicije. Jedan od osnovnih mehanizama za jačanje sigurnosti BiH, kako van tako i unutar njenih granica, jeste borba protiv terorizma i svih oblika nasilnog ekstremizma. Budući da je BiH članica Globalne koalicije za borbu protiv terorizma mora u skladu sa svojim mogućnostima aktivno raditi na suzbijanju terorizma. Dalje, važan aspekt vanjske sigurnosti i stabilnosti BiH je jačanje regionalne saradnje sa susjednim državama posebno u bilateralnom i multilateralnom smislu. Naime, regionalna saradnja je jedan od ključnih uslova integracije u EU. Kada se govori o regionalnoj saradnji bitno je istaći da se pod regionalnu saradnju ubraja i rješavanje svih otvorenih pitanja sa susjednim državama. Aktivno učestvovanje BiH u regionalnim inicijativama, od velike je važnosti za poboljšanje i trajnu stabilizaciju odnosa u regiji, ali i pozicioniranje BiH kao proaktivnog i konstruktivnog partnera. Na svom putu ka evropskim integracijama, BiH će nastaviti davati konkretnu podršku regionalnoj saradnji i učestvovanjem predstavnika BiH u radu inicijativa kao što su Brdo-Brijuni proces, Proces za saradnju u Jugoistočnoj Evropi/Vijeće za regionalnu saradnju, Srednjo-evropska inicijativa, Jadransko - jonska inicijativa, Strategija Evropske unije za dunavsku regiju, Regionalna inicijativa o migracijama, azilu i povratku izbjeglica, Regionalni ured za saradnju mladih Zapadnog Balkana, Fond Zapadnog Balkana, itd. (Predsjedništvo BiH, 2018).

1.2.2. Unutrašnja sigurnost Bosne i Hercegovine

Struktura civilne kontrole nad oružanim snagama BiH uspostavlja se donošenjem Zakona o odbrani BiH 2005. godine. Civilna kontrola oružanih snaga se provodi putem Predsjedništva BiH koje ima vrhovnu kontrolu i komandu nad Oružanim snagama BiH. Nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH (OSA BiH) i osiguranje zakonitosti u njenom radu nadležnost je predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH, u skladu sa odredbama Zakona o OSABiH iz 2004. godine.

Struktura organizacije policijskog sektora u BiH je uspostavljena u skladu sa ustavnim administrativnim uređenjem. Tako na državnom nivou imamo ministra sigurnosti koji je nominalno zadužen za civilnu kontrolu i rukovodi radom Ministarstva sigurnosti BiH te

sedam upravnih organizacija koje imaju operativnu samostalnost, a nalaze se u okviru ministarstva (poput SIPA BiH, Granične policije BiH ili Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH). Za civilnu kontrolu entitetskih policijskih struktura, odnosno MUP-a RS i MUP-a Federacije BiH, zaduženi su ministri policije RS-a i Federacije BiH.

U dijelu kantonalnih policijskih struktura za civilni nadzor nad 10 kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova nadležni su ministri unutrašnjih poslova u kantonalnim vladama. Policija Brčko distrikta je institucija Distrikta koja je operativno samostalna, a šef Policije podnosi gradonačelniku i Skupštini Brčko distrikta izvještaj o radu Policije BD i informacije od značaja za sigurnost. Privatne zaštitarske službe, odnosno Agencije i unutrašnje službe za zaštitu ljudi i imovine u Federaciji BiH i Agencije za obezbjeđivanje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti RS-a, potpadaju pod kontrolu i inspekcijski nadzor entitetskih i kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova, u zavisnosti od toga na kojem dijelu teritorije BiH su registrovane za obavljanje svojih poslova (Hadžović, 2018).

Neki od trendova u segmentu unutrašnje sigurnosti s kojima se BiH mora suočiti u narednom periodu su (Ministarstvo sigurnosti BiH, 2017: 8-9):

1. Pitanje sigurnosti na regionalnom i globalnom planu, prije svega u domenu borbe protiv terorizma u svim njegovim pojavnim oblicima. Teroristički napadi mogu se očekivati svugdje. Evidentna je visoka indoktrinacija terorista, prije svega putem društvenih mreža, ali i njihova organizovanost putem tih istih mreža;
2. Nova tendencija: Izbjeglička kriza u prvoj fazi svog razrješavanja imala je glavni problem u smještaju izbjeglica, a nakon napada širom Evrope, fokus se stavlja na sigurnost granica;
3. Poseban prioritet agencija za provođenje zakona u narednom periodu bit će usmjeren na borbu protiv privrednog kriminaliteta i korupcije, aktuelni problemi vezano za sumnjivo kreditiranje poreznih dugovanja pojedinih privatnih firmi, te ratne i sumnjive poratne privatizacije; pranje novca kroz „investicije“ i postojanje druge protivzakonito stečene imovine;
4. Postojanje mreže organiziranog kriminala, uključujući i prekogranični. Relativno brzo obnavljanje neutralisanih mreža, posebno „profitabilnih“ oblika kriminala: preprodaja ukradenih vozila, trgovina ljudima, krivična djela vezana za posjedovanje i rasturanje narkotika, i sl. Suočavamo se i sa novim vrstama sintetičkih droga koje nisu dosad bile na bh. „tržištu“;

5. Visoka stopa nezaposlenosti, koja doprinosi povećanju općeg siromaštva i društvenog raslojavanja, koja se manifestuje i kroz javno protestovanje i drugo ispoljavanje nezadovoljstva građana. Ne treba zanemariti ni javljanje straha i očajanja zbog egzistencijalne ugroženosti, kao ni pojedinačno ispoljavanje nasilnog ekstremizma u okviru takvih protesta;
6. Postojanje onih vidova ekstremizma koji imaju za cilj ugrožavanje teritorijalnog integriteta BiH, izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, slobode i prava čovjeka i građanina, uznemirenost građana, te sprečavanje povratka izbjeglica i raseljenih lica;
7. Znatno je smanjeno djelovanje ekstremistia koji vrbuju „dobrovoljce“ za odlazak na strana ratišta i njihovo pristupanje jedinicama ISIL-a, te je sada prisutan problem povratka tih indoktriniranih „dobrovoljaca“ u BiH. Posebno važan je projekat deradikalizacije i potreba rada sa osobama koje su već osuđene za terorizam, kako bi odbacili radikalne ideje, a time i prestali predstavljati sigurnosnu prijetnju. Tu su napravljeni prvi iskoraci i u narednom periodu predstoji ozbiljan posao na deradikalizaciji i odvrćanju, posebno mladih ljudi od radikalizma i ekstremizma;
8. Izostanak bolje međusobne koordinacije i komunikacije među policijskim agencijama i sigurnosnim institucijama u BiH;
9. Brojni ekološki izazovi i problemi, povezani sa sistemskom korupcijom;
10. Neprocesuiranje nekih slučajeva ratnog zločina za koje su nadležne domaće vlasti;
11. Rizik zloupotrebe bezviznog režima;
12. Sve složenija krivična djela;
13. Postojanje tamne brojke kriminaliteta.

2. ZAŠTITA I SPAŠAVANJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Normalna praksa većine razvijenih zemalja jeste da svaka zemlja preuzima odgovornost za zbrinjavanje i pomoć žrtvama tokom izvanrednih situacija koje se događaju na njenom teritoriju. U skladu s navedenim planiranje navedenih akcija kao i finansiranje jeste odgovornost državnih institucija neke zemlje. Zbog kompleksnosti ustavne strukture BiH karakteristika planiranja i finansiranja akcija za vrijeme civilnih vanrednih situacija je nešto drugačiji oblik organiziranja i upravljanja. Tako, po definisanom teritorijalnom ustrojstvu BiH, jedinice lokalne, gradske, kantonalne, entitetske i državne uprave, u okviru svojih prava i obaveza utvrđenih zakonom, uređuju, planiraju, educiraju, organiziraju, finansiraju i provode sistem zaštite i spašavanja. Inače, sam sistem zaštite i spašavanja BiH je oblik pripremanja i učešća subjekata zaštite i spašavanja u reagiranju na katastrofe i velike nesreće, kao i organiziranje, pripremanje i sudjelovanje operativnih snaga zaštite i spašavanja u prevenciji, reagiranju na katastrofe i otklanjanju mogućih uzroka i posljedica katastrofa(Centar za sigurnosne studije, 2010).

Pojam zaštita i spašavanje je prihvaćen u međunarodnoj komunikaciji kada se radi o akcijama zbrinjavanja i pomoći za vrijeme izvanrednih situacija i kao takav se koristi i u BiH. Ova oblast je bila znatno poznatija u našem regionu kao sistem opštenarodne

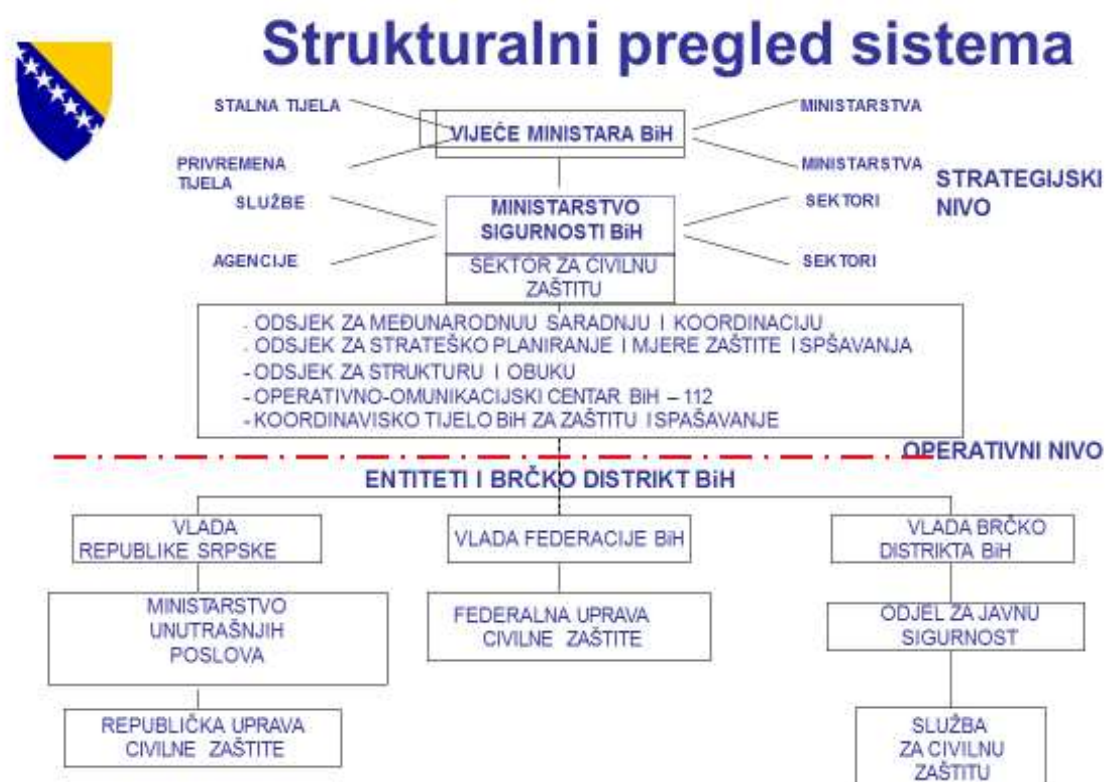
Slika 4. Prikaz timova obučanih za spašavanje sa OS BiH, Rajlovac 2018.

odbrane i društvene samozaštite. Nakon demokratskih promjena kroz koje je prošla BiH i nedavnoj prošlosti prethodno navedeni termin se više ne koristi odnosno većina institucija iz ove oblasti zadržala je samo naziv civilna zaštita. Pojam sistem zaštite i spašavanja nalazi svoju upotrebu u institucijama na državnom nivou koje su uspostavljene u cilju koordinacije rada postojećih entitetskih agencija civilne zaštite, odnosno izgradnje kompleksnog i sveobuhvatnog sistema zaštite i spašavanja(Centar za sigurnosne studije, 2010).

2.1. Sistem zaštite i spašavanja u Bosni i Hercegovini

Zaštita i spašavanje, je „oblik pripremanja i učešća nosilaca poslova i zadataka zaštite i spašavanja u odgovoru na prirodne i druge nesreće. Najširi je oblik odgovora zajednice na prirodnu ili drugu nesreću, ili opasnost njenog nastanka, a Civilna zaštita je njen sastavni dio“ (Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH, Službeni glasnik BiH 50/08).

Strukturalni pregled sistema zaštite i spašavanja u BiH prikazan je slikom 5.

Slika 5. Strukturalni pregled sistema zaštite i spašavanja u BiH, (Agić, 2009)

Ministarstvo sigurnosti BiH koordinira aktivnostima u planiranju i djelovanju institucija i organa BiH u oblasti zaštite i spašavanja (Slika 5) (Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH, Službeni glasnik BiH 50/08).

Prema članu 3 Okvirnog zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH nadležnosti Vijeća ministara u oblasti zaštite i spašavanja su:

- a) Utvrđuje Prijedlog programa razvoja sistema zaštite i spašavanja na nivou institucija i organa BiH. Isti dostavlja Parlamentarnoj skupštini BiH na usvajanje. Taj program sadržava smjernice za koncipiranje programa razvoja sistema zaštite i spašavanja u entitetima i Brčko Distriktu BiH;
- b) Uređuje način prelaska državne granice prilikom primanja i/ili upućivanja međunarodne pomoći u zaštiti i spašavanju;
- c) Donosi Metodologiju za izradu procjene ugroženosti i Plana zaštite i spašavanja od prirodnih ili drugih nesreća institucija i organa Bosne i Hercegovine;
- d) Donosi Procjenu ugroženosti od prirodnih ili drugih nesreća BiH;
- e) Donosi akt o formiranju Koordinacionog tijela Bosne i Hercegovine za zaštitu i spašavanje;
- f) Donosi akt o formiranju Operativno-komunikacijskog centra BiH - 112, uvođenju evropskog broja za hitne situacije -112 i propisuje uslove i način funkcioniranja Operativno-komunikacijskog centra BiH - 112;
- g) Donosi Plan zaštite i spašavanja od prirodnih ili drugih nesreća institucija i organa BiH;
- h) Proglašava nastanak i prestanak stanja prirodne ili druge nesreće na teritoriji BiH, na prijedlog Koordinacionog tijela BiH za zaštitu i spašavanje ili na zahtjev nadležnih organa entiteta ili Brčko Distrikta BiH, koji su već proglasili stanje nesreće na svojoj teritoriji;
- i) Odlučuje o traženju međunarodne pomoći za zaštitu i spašavanje i koordinira provođenje standardnih operativnih procedura za njen prihvata nakon proglašenja stanja prirodne ili druge nesreće;
- j) Odlučuje o pružanju međunarodne pomoći u slučaju prirodne ili druge nesreće;
- k) Formira, od specijaliziranih jedinica i službi civilne zaštite entiteta, Brčko Distrikta BiH i drugih institucija, organa i pravnih lica na nivou BiH, mješovitu specijaliziranu jedinicu za zaštitu i spašavanje za djelovanje u slučaju prirodne ili druge nesreće, za učešće u međunarodnim vježbama, operacijama pomoći i drugim aktivnostima, uz saglasnost nadležnih organa entiteta, Brčko Distrikta BiH i drugih institucija, organa i pravnih lica na nivou BiH;
- l) Donosi propis o visini naknade pripadnicima snaga zaštite i spašavanja kada se upućuju kao pomoć u druge države;

- m) Predlaže finansijska sredstva u budžetu institucija i međunarodnih obaveza BiH za finansiranje potreba za zaštitu i spašavanje iz nadležnosti institucija i organa BiH;
- n) Obavlja i druge poslove zaštite i spašavanja u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima na nivou BiH (Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH, Službeni glasnik BiH 50/08).

Sektor zaštite i spašavanja pri Ministarstvu sigurnosti BiH osnovan je 2004. godine pod nazivom Sektor za civilnu zaštitu. Ministarstvo sigurnost BiH je između ostalog nadležno za provedbu Okvirnog zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. Osim navedenog Ministarstvo sigurnosti BiH nadležno je i za (Ministarstvo sigurnosti BiH, 2009):

- a) provođenje međunarodnih obaveza i saradnju u provođenju civilne zaštite;
- b) koordiniranje djelovanja entitetskih službi civilne zaštite u BiH i usklađivanje njihovih planova za slučaj prirodne ili druge nesreće koje zahvataju teritoriju BiH;
- c) donošenje programa i planova zaštite i spašavanja.

U skladu s novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva sigurnosti BiH Sektor za civilnu zaštitu BiH mijenja naziv u Sektor za zaštitu i spašavanje BiH unutar kojeg se uspostavlja i Operativno-komunikacijski centar BiH-112. Spomenuti Pravilnik i nova sistematizacija radnih mjesta određuju i odsjeke koji će djelovati u okviru Sektora za zaštitu i spašavanje BiH (Slika 5) (Ministarstvo sigurnosti, BiH 2009):

- Odsjek za međunarodnu saradnju i koordinaciju;
- Odsjek za strateško planiranje, mjere zaštite i spašavanja;
- Odsjek za strukturu i obuku;
- Operativno komunikacijski centar BiH-112.

Niži nivoi sistema zaštite i spašavanja BiH su (Ministarstvo sigurnosti, BiH):

- Entitetske uprave civilne zaštite (Federalna uprava civilne zaštite i Republička uprava civilne zaštite RS);
- Odjel za javnu sigurnost Brčko distrikta BiH (Služba za civilnu zaštitu).

Slijedeća legislativa reguliše oblast zaštite i spašavanja BiH (Agić, 2009):

- Ustav BiH;
- Zakon o Vijeću ministara BiH (Službeni glasnik BiH 30/03);
- Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave BiH (Službeni glasnik BiH 5/03);
- Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH (Službeni glasnik BiH 50/08);
- Zakon o učešću pripadnika Oružanih snaga BiH, policijskih službenika, državnih službenika i drugih zaposlenika u operacijama podrške miru i drugim aktivnostima u inozemstvu - propis se odnosi na upotrebu civilnih i vojnih resursa u međunarodnim operacijama pomoći u katastrofama (Službeni glasnik BiH 14/05);
- Zakon o odbrani BiH – podrška Oružanih snaga civilnim strukturama u katastrofama (Službeni glasnik BiH 88/05).

Procedura rukovođenja i koordinacije sistemom zaštite i spašavanja na nivou BiH se odvija na slijedeći način: Vijeće ministara BiH na zahtjev entiteta i/ili Brčko distrikta proglašava stanje prirodne ili druge nesreće. Također, na zahtjev entiteta upotrebu Oružanih snaga BiH odobrava Predsjedništvo BiH. Za koordinaciju međunarodne pomoći odgovorno je Vijeće ministara BiH. Na entitetskom nivou proglašenje prirodne ili druge nesreće odgovornost je Vlade FBiH i Vlade RS. Štabom Civilne zaštite komanduje zamjenik premijera Vlade, a Štab Civilne zaštite je interesornog sastava (Agić, 2009).

Struktura Ministarstva BiH (Agić, 2009):

- Sektor zaštite i spašavanja BiH;
- Oružane snage BiH;
- Policijske snage;
- Entitetske uprave civilne zaštite;
- Vatrogasci kojima koordiniraju entitetske uprave Civilne zaštite;
- Medicinske službe
- Crveni krst/križ BiH.

Operativno-komunikacijski centar BiH radi u skladu s propisima EU. Radi po principu svaki dan, 24 sata na dan i 365 dana u godini (7/24/365). Navedeni centar, stalno prati, prikuplja, obrađuje podatke zatim iste distribuira i koordinira djelovanje nadležnih institucija (Slika 6) (Agić, 2009).

Koordinaciono tijelo za zaštitu i spašavanje čine predstavnici (Slika 7) (Agić, 2009):

- Vijeća ministara BiH (9 članova);
- Vlade FBiH (5 članova);
- Vlade RS (5 članova);
- Vlade Brčko distrikta BiH (2 člana).

Slika 6. Operativno-komunikacijski centar BiH – 112 , (Agić, 2009)

Slika 7. Centar Koordinacionog tijela za zaštitu i spašavanje BiH, (Agić, 2009)

Granična policija BiH ostvarila je dobre rezultate u smislu rješavanja pitanja prelaska granice, a u vezi problematike pružanja pomoći. Agencija za istrage i zaštitu BiH (SIPA) nema mandat i nije učestvovala u aktivnostima Civilne zaštite. S druge strane entitetske policijske snage su učestvovala u akcijama zaštite i spašavanja u skladu sa mandatom i često se unutar ove strukture provode aktivnosti na obučavanju i usavršavanju za date situacije (Agić, 2009).

Prema članu 23 Okvirnog zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH u budžetu institucija BiH osiguravaju se finansijska sredstva za (Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH, Službeni glasnik BiH 50/08):

- a) Opremanje, obučavanje, rad i funkcioniranje Centra - 112;
- b) Opremanje, obučavanje, rad i funkcioniranje Koordinacionog tijela;
- c) Stručno usavršavanje i osposobljavanje državnih službenika i zaposlenih na poslovima zaštite i spašavanja u institucijama i organima na nivou Bosne i Hercegovine;
- d) Naknadu troškova djelovanja u zaštiti i spašavanju međunarodnog karaktera čije izvršenje naloži nadležni organ za zaštitu i spašavanje;
- e) Pružanje pomoći drugim državama, entitetima i Brčko Distriktu BiH u slučajevima prirodnih ili drugih nesreća;

- f) Dodatno opremanje i obuku jedinica iz člana 13. stav (1) tačka k) ovog zakona;
- g) I druge potrebe u skladu s ovim zakonom.

Dodatna finansijska sredstva se mogu osigurati i kroz finansijska materijalno-tehnička davanja pravnih lica BiH, donacije drugih država i međunarodnih organizacija te kroz druge oblike pomoći (Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH, Službeni glasnik BiH 50/08).

U odredbama čl. 179. do 189. Zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća definisani su:

- Izvori finansijskih sredstava za finansiranje zaštite i spašavanja (čl. 179, 180 i 181);
- Poslovi i zadaci iz oblasti zaštite i spašavanja koji se finansiraju na nivou Federacije, kantona i općine (čl.182, 183, 184 i 185.);
- Naknade u oblasti zaštite i spašavanja (čl. 186. do 189.)(Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, Službene novine FBiH 39/03; 22/06; 43/10).

U članu 180. Zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća ustanovljena je i posebna naknada za financiranje zadataka u oblasti zaštite i spašavanja. Sve pravne osobe i građani koji obavljaju samostalnu djelatnost i državna tijela svih nivoa vlasti u FBiH dužni su plaćati posebnu naknadu za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća u visini od 0,5 % od osnovice koju čine isplaćene neto plaće zaposlenika u radnom odnosu i svih osoba angažiranih po ugovoru o vršenju privremenih i povremenih poslova i po ugovoru o djelu. Posebna naknada iz stavka 1. ovoga članka obračunava se i uplaćuje istodobno s isplatom plaće. Za posebnu naknadu koju obveznik nije uplatio u propisanom roku plaća se kamata po stopi 0,06% dnevno a svaki dan zakašnjenja (Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, Službene novine FBiH 39/03; 22/06; 43/10).

Kako bi se mogla trošiti prethodno navedena sredstva od posebne naknade neophodno je (Lazić, 2009):

- Donijeto Program razvoja i zaštite općine, kantona, FBiH;
- Donijeti Plan zaštite i spašavanja;
- Donijeti Godišnji plan korištenja sredstava posebne naknade za zaštitu i spašavanje.

Od prikupljenih sredstava od posebne naknade 15% pripada FBiH, 25% kantonu i 60% općini. Navedena sredstava se isključivo koriste za određenu namjenu kako je to definisano zakonom (Lazić, 2009).

Prema članu 153 Zakona o zaštiti i spašavanju u vanrednim situacijama RS Sistem zaštite i spašavanja finansira se iz:

- Budžeta Republike, opštine odnosno grada;
- Priloga, donacija, poklona i međunarodne pomoći;
- Drugih izvora u skladu sa zakonom.

Opština, odnosno grad u budžetu planira i izdvaja 2% posebnih sredstava, od kojih 50% koristi za preduzimanje preventivnih aktivnosti, a 50% za opremanje i obuku struktura zaštite i spašavanja i o izdvojenim i utrošenim sredstvima informiše Ministarstvo (Zakon o zaštiti i spašavanju u vanrednim situacijama, Službeni glasnik Republike Srpske 121/12).

Prema članu 154 istog Zakona Republika finansira:

- Organizovanje, opremanje i rad Uprave civilne zaštite;
- Pripremanje, opremanje, obuku i rad Republičkog štaba za vanredne situacije i specijalizovane jedinice zaštite i spašavanja u Republici i troškove učešća u sprovođenju mjera zaštite i spašavanja;
- Pružanje materijalne pomoći snagama iz člana 8. prethodno spomenutog zakona u sprovođenju mjera zaštite i spašavanja, nabavke specijalne opreme putem Ministarstva u skladu sa mogućnostima i odlukom nadležnog organa Republike, kao i obuke njenih članova za upotrebu opreme;
- Pružanje materijalne pomoći radi uklanjanja posljedica elementarne nepogode i druge nesreće, sprečavanja nastajanja daljih šteta i osiguranja osnovnih uslova za život na

ugroženom području u skladu sa mogućnostima i odlukom nadležnog organa Republike;

- Druge potrebe zaštite i spašavanja u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima (Zakon o zaštiti i spasavanju u vanrednim situacijama, Službeni glasnik Republike Srpske 121/12).

Opština, odnosno grad finansira:

- Pripremanje, opremanje, obuku i rad štabova za vanredne situacije, jedinica i timova civilne zaštite i povjerenika zaštite i spašavanja opština, odnosno grada i njihove troškove učešća u sprovođenju mjera zaštite i spašavanja;
- Prilagođavanje i održavanje skloništa i drugih zaštitnih objekata,
- Obuku stanovništva u oblasti zaštite i spašavanja;
- Saniranje dijela šteta nastalih od elementarne nepogode i druge nesreće u skladu sa materijalnim mogućnostima i odlukom nadležnog organa opštine, odnosno grada;
- Druge potrebe zaštite i spašavanja u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima (Zakon o zaštiti i spasavanju u vanrednim situacijama, Službeni glasnik Republike Srpske 121/12).

2.2. Vladin sektor u zaštiti i spašavanju

Kada se govori o vladinom sektoru zaštite i spašavanja bitno je istaći da navedeno čine:

- a) Sektor zaštite i spašavanja BiH (prvi nivo);
- b) Entitetski organi Civilne zaštite i Odjel javne sigurnosti Brčko Distrikta.

Navedene entitetske uprave Civilne zaštite imaju ista zaduženja, međutim kod istih postoje razlike u organizacijskom nivou. Tako je Federalna uprava civilne zaštite od 2000. godine, organizovana kao samostalni organ uprave i za svoj rad odgovara Vladi FBiH, dok je Republička uprava civilne zaštite RS od 24. decembra 2008. godine u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova RS. Na ovaj način uprava Civilne zaštite RS postala je operativnija i ima dosta jednostavniju organizaciju od uprave Civilne zaštite u FBiH.

Ono što znatno otežava rad uprave Civilne zaštite FBiH jeste decentralizirani sistem koji postoji na više nivoa(Centar za sigurnosne studije, 2010):

- Nivo FBiH;
- Nivo kantona;
- Nivo općine;
- Nivo grada.

Svaki nivo vlasti u FBiH ima ustavna ovlaštenja da donosi odgovarajuće propise, odnosno da uređuje pojedina pitanja u svim društvenim oblastima, pa i u oblasti zaštite i spašavanja. Zbog toga je i organizacija sistema zaštite i spašavanja u FBiH vrlo složena. Civilna zaštita RS je organizovana na dva nivoa: na entitetskom nivou i na nivou grada/općine, dok u FBiH na svim nivoima vlasti (entitetskom, kantonalnom i općinskom) imamo istu organizaciju (samostalne organe uprave), odnosno iste nosioce zaštite i spašavanja, kao i istu strukturu rukovođenja akcijama. Konkretno u Zakonu o zaštiti i spašavanju Federacije BiH, predviđeno je da svaki kanton može svojim zakonom i drugim propisima uređivati određena pitanja iz ove oblasti, te da općine i gradovi, također imaju ovlaštenje da donose određene pravne akte kojim se organiziraju (uspostavljaju) određene strukture (elementi) sistema zaštite i spašavanja. Ovakva struktura u FBiH ne uspostavlja efikasnu alokaciju jedinica civilne zaštite, odnosno pruža mogućnost nekim nivoima da ostaju pasivni, te u operativnom smislu ne doprinose previđenim ciljevima (Centar za sigurnosne studije, 2010).

Trenutno važeća pravna regulativa u Federaciji BiH(Centar za sigurnosne studije, 2010):

- Ustav BiH;
- Ustav FBiH;
- Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u BiH;
- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesrećaFBiH;
- Zakon o zaštiti od požara i vatrogastvu;
- Zakon o deminiranju BiH;
- Zakoni iz drugih oblasti zaštite i spašavanja (zdravstvo, urbanizam, građevinarstvo, šume, poljoprivreda, vode itd.).

Civilna zaštita RS teži ka jačanju općinskih/gradskih struktura civilne zaštite, kao načina za postizanje bolje operacionalnosti u zaštiti od prirodnih i drugih nesreća, tj. kao sredstva boljeg razlikovanja „efikasne organizacije“ od „neefikasne organizacije“. Trenutno važeća pravna regulativa u RS (Centar za sigurnosne studije, 2010):

- Ustav BiH;
- Ustav RS;
- Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u BiH;
- Zakon o ministarstvima i drugim upravama BiH;
- Zakon o Vladi RS;
- Zakon o Civilnoj zaštiti RS;
- Zakon o deminiranju BiH;
- Zakon o unutrašnjim poslovima;
- Zakon o zaštiti od požara u RS;
- Zakoni iz drugih oblasti zaštite i spašavanj.

Strukturu Civilne zaštite FBiH pored redovno zaposlenih u upravi čine i zaposleni u kantonalnim i općinskim službama civilne zaštite i zaposleni u operativnim centrima. S druge strane upravu Civilne zaštite RS čine: Sektor za mjere civilne zaštite, obuke i obavještavanja, Sektor za deminiranje i Sektor za finansijsko-računovodstvene i pravne poslove. Unutrašnje organizacione jedinice čine četiri odjeljenja: Odjeljenje u Sektoru za mjere civilne zaštite, obuke i obavještavanja, Odjeljenje za planiranje i mjere civilne zaštite, Odjeljenje za obuku, međunarodnu saradnju i informisanje i Odjeljenje za osmatranje, obavještavanje i upozoravanje. Najniži vid upravnog organiziranja Republičke uprave civilne zaštite RS su područne organizacione jedinice koje su osnovane u sastavu Sektora za mjere civilne zaštite, obuke i obavještavanja, a locirane su u Banja Luci, Bijeljini, Doboju, Sokocu i Trebinju. U ovim područnim jedinicama organizovani su Centri za osmatranje, obavještavanje i upozoravanje koje održavaju kontakte sa 63 općine u odgovarajućim regijama (Centar za sigurnosne studije, 2010).

Odjeljenje za javnu sigurnost Brčko Distrikta vrši upravne, stručne i druge poslove u oblasti zaštite i spašavanja. Isto tako, ovo Odjeljenje kao najviši organ provodi utvrđenu politiku i obezbjeđuje izvršenje zakona Brčko Distrikta i drugih propisa iz oblasti zaštite i spašavanja.

Daljnju strukturu civilne zaštite Brčko Distrikta čine pododjeljenja za zaštitu i spašavanje i Odsjek za civilnu zaštitu. Odjeljenje za javnu sigurnost za svoj rad odgovara Vladi Distrikta, koja obezbjeđuje jedinstvo i cjelovitost sistema zaštite i spašavanja Brčko Distrikta. Zakonska regulativa Brčko Distrikta (Centar za sigurnosne studije, 2010):

- Statut Brčko Distrikta;
- Zakon o izvršnoj vlasti Brčko Distrikta;
- Zakon o zaštiti životne sredine;
- Zakon o zaštiti prirode;
- Zakon o zaštiti vazduha;
- Zakon o zaštiti voda;
- Zakon o upravljanju otpadom;
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti;
- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u Brčko Distriktu BiH.

Za upravljanje akcijama zaštite i spašavanja na teritoriji entiteta i Brčko Distrikta, formirani su štabovi civilne zaštite. Štabovi se formiraju kao operativno stručni organi. U FBiH se formiraju za teritorij Federacije, odnosno na području kantona i općina. Isto tako, zavisno od procjene, štabovi civilne zaštite se mogu formirati u pravnim subjektima i mjesnim zajednicama. U RS štabovi se, kao operativno-stručni organi, formiraju na nivou grada/općine i nivou entiteta. Brčko Distrikt također ima štab civilne zaštite za područje Brčko Distrikta i štabove pri mjesnim zajednicama i pravnim subjektima. Na državnom nivou ne postoji štab civilne zaštite kao organ koji rukovodi, nego koordinacijsko tijelo koje ima ulogu da koordinira aktivnosti civilne zaštite (Centar za sigurnosne studije, 2010).

Osnivanjem službi zaštite i spašavanja u civilnim zaštitama, nastojalo se doći do kvalitetnijeg i efikasnijeg sistema zaštite i spašavanja. Radi se o subjektima koji su osnovani za određene oblasti i to im je osnovna djelatnost, u udruženjima građana ili kao samostalne službe zaštite i spašavanja, da im je osnovna djelatnost ili dio djelatnosti od značaja za zaštitu i spašavanje, da raspolažu kadrovima koji su stručno obučeni i osposobljeni za vršenje poslova iz nadležnosti službe koja se formira, da su materijalno-tehnički opremljeni, da imaju planska dokumenta i iskustvo za vršenje redovnih poslova u svojoj djelatnosti, pa je sasvim logično da su najpozvaniji za poslove zaštite i spašavanja.

Najčešće organizovane službe zaštite i spašavanja su: komunalne službe, zdravstvene službe u okviru zdravstvenih ustanova, veterinarske službe, hidrometeorološke, seizmološke službe, groske službe spašavanja i druge službe koje odredi nadležni organ koji upravlja zaštitom i spašavanjem, Dodatni kapaciteti civilne zaštite pronađeni su u privrednim društvima, naročito kod onih društava koja obavljaju djelatnost iz člana 32. Zakona o zaštiti i spašavanju, a isto tako i kod kapaciteta javnih kompanija i drugih pravnih lica, vladinih i nevladinih organizacija itd. Ovdje treba istaći i službe hitne pomoći, profesionalne vatrogasne jedinice i dobrovoljna vatrogasna društva, Crveni krst/križ, policijske snage, Oružane snage BiH i druge. Treba istaći da pored toga što postoje spomenuti kapaciteti, oni još uvijek nisu funkcionalno integrirani u sistem zaštite i spašavanja za planski odgovor na pojedine prirodne i druge nesreće, što je posebno izraženo kod privrednih društava (Centar za sigurnosne studije, 2010).

2.3. Nevladin sektor u zaštiti i spašavanju

Nevladin sektor ima veoma značajnu ulogu u podizanju svjesnosti o važnosti zaštite i spašavanja. U ovaj sektor u BiH najčešće se ubrajaju:

- Crveni krst/križ (slika 8. www.viphed.eu)
- Humanitarne i nevladine organizacije koje u svom poslanju imaju zaštitu i spašavanje, na primjer Caritas (slika 9. www.caritas.ba)
- Radio amateri (slika 10. www.rak.ba)
- Vatrogasni resursi (slika 11. www.balkans.ajazeera.net)
- Ronioci, planinari, GSS – Gorska služba spašavanja, speleolozi, izviđači itd (slika 12. www.facebook.com)

Slika 8.

Slika 9.

Slika 10.

Slika 11.

Slika 12.

Crveni krst/križ jeste nevladina organizacija koja u svom radu slijedi principe Međunarodnog Crvenog krsta/ križa. Na prostoru BiH prvi oblici djelovanja Crvenog krsta/ križa javljaju se još 1914. godine kada je djelovao pod nazivom Bosanskohercegovačko društvo za pomoć i

dobrovoljnu sanitarnu njegu u ratu i slučaju opće/opšte nevolje u mirno doba. Ovakva organizacija Crvenog krsta/križa imala je identične ciljeve koje ima i danas. BiH, poštujući historijski identitet i kontinuitet Crvenog križa BiH, potvrdila je dugogodišnje djelovanje organizacije Zakonom o upotrebi i zaštiti znaka i naziva Društva Crvenog krsta/križa BiH (Službeni glasnik BiH br. 11/02) i Zakonom o Društvu Crvenog krsta/križa BiH (Službeni glasnik BiH br. 49/04). Prethodno spomenutim zakonodavstvom i statutom Crvenog krsta/križa određeno je da je isti humanitarna organizacija građana BiH priznata i ovlaštena da u miru i za vrijeme elementarnih i drugih nepogoda, vanrednih stanja, a u skladu s principima humanosti, nepristranosti, neutralnosti, dobrovoljnosti, nepristranosti jedinstva i univerzalnosti ostvaruje određene humanitarne ciljeve u oblasti zaštite i unapređenja zdravlja, socijalne zaštite, zdravstvenog i humanitarnog odgoja obuke te službe traženja zalaže se za poštivanje međunarodnog humanitarnog prava i zaštitu ljudskih prava. Društvo crvenog krsta/križa BiH je organizacija koja djeluje na cijeloj teritoriji BiH, a čine je: Crveni krst/križ FBiH, Crveni krst/križ RS i Crveni krst/križ Brčko Distrikta BiH (Društvo Crvenog krsta/križa BiH, 2019).

Primjer humanitarne organizacije koja u svom djelovanju ima zaštitu i spašavanje je i Caritas BiH koji je pastoralna ustanova katoličke crkve koji podstiče javnost na humani rad i saradnju (Caritas BiH, 2019). Pored Caritasa BiH i druge vjerske humanitarne organizacije između ostalog u svom djelovanju imaju i aktivnosti zaštite i spašavanja (Merhamet BiH i dr).

U BiH djeluju i brojne međunarodne organizacije koje u svom djelovanju imaju aktivnosti zaštite i spašavanja. Jedna od takvih organizacija je i *Save the Children* koja je u maju 2012. godine s Ministarstvom sigurnosti BiH potpisala Memorandum o saradnji i podršci sistemu zaštite i spašavanja u BiH. Osnovna svrha memoranduma je pružanje podrške u cilju unapređenja prevencije i veće spremnosti nadležnih institucija u BiH za djelovanje u slučaju prirodnih i drugih nesreća, a time i efikasnoj zaštiti ljudi i materijalnih dobara, sa posebnom pažnjom na adekvatnu zaštitu djece (Ministarstvo sigurnosti BiH, 2012).

U augustu 2014. godine formiran je Savez gorskih službi spašavanja u BiH čime je stvorena sinergija spasilačkih službi kako bi isti operativnije i efikasnije mogli djelovati u spašavanju ljudi. Savez gorskih službi spašavanja u svakom manjem mjestu ima formirane jedinice za spašavanje (gorske službe za kopneno spašavanje ili službe za spašavanje na vodi ili pod vodom). Misija Gorske službe spašavanja u BiH je stvaranje uslova za razvoj kvalitete svih

kategorija spašavanja u nepristupačnim područjima i podizanje razine sigurnosti svih građana BiH (Savez Gorskog službe spašavanja u BiH - GSS BiH, 2014).

3. ORGANIZACIJA I DJELOVANJE GORSKE SLUŽBE SPAŠAVANJA (GSS-a) U DRUGIM DRŽAVAMA

Sigurnost predstavlja jednu od osnovnih potreba i preduslov za normalan život pojedinaca i čitavog društva. Moderne države su uvidjele sve veću važnost organizovanog i efikasnog sistema traganja, zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara. U skladu s navedenim, službe za zaštitu i spašavanje u svijetu danas imaju cijenjen status u društvu zbog opasnog i odgovornog posla kojim se bave.

Najstarija spasilačka služba u svijetu je austrijska služba koja je osnovana 1896. godine nakon pokretanja lavine u austrijskom gorju Rax, na poticaj DOAW (*Deutsche-Osterreichische AlpenWerein*), austrijskog Alpen kluba i Turist kluba. Dobila je ime „Alpiner Rettungsausschuss Wien“ (ARAW), a prvi vođa bio je Heinrich Krempel. Slijedile su druge zemlje, Švicarska 1901. godine, zatim Slovenija 1912. godine (Mamić, 2014).

3.1. Republika Crna Gora

Gorska služba spašavanja Crne Gore je nacionalna, humanitarna, stručna, neprofitabilna organizacija koja obavlja djelatnost od interesa za Republiku Crnu Goru, čiji je osnovni cilj pomoć i spašavanje ljudi u planini i drugim nepristupačnim mjestima. Gorska služba spašavanja osnovana je 1963. godine u Nikšiću. Obzirom da je u Nikšiću tada postojalo veoma aktivno Planinarsko smučarsko društvo „Javorak“ u kojem su sekcije kao što su alpinistička (Slika 13), smučarska, speleološka bile vrlo aktivne i postizale značajne rezultate u tadašnjoj SFRJ, prirodno je bilo da se u takvoj sredini formira i GSS (GSS Republike Crne Gore, 2019).

Služba je formirana po uzoru na druge službe organizovanog spašavanja u alpskim zemljama, prvenstveno namijenjenim za pružanje pomoći i spašavanje planinara. Zbog geografske posebnosti Crne Gore (kanjoni, jame, visoke planine...) rad GSS-a nije se mogao ograničiti samo na spašavanje planinara, već je Služba intervenisala i u drugim slučajevima kada se javljala potreba za njenim angažovanjem. Osim spašavanja planinara i alpinista iz planina i stijena Crne Gore, pripadnici GSS-a su učestvovali u izvlačenju povrijeđenih i nastradalih u

saobraćajnim nesrećama u kanjonima, izvlačenju unesrećenih iz jama, u avionskim, helikopterskim i željezničkim nesrećama, transportima bolesnika iz snijegom zavijanih područja i u ostalim akcijama spašavanja ljudskih života u planinskim i ostalim nepristupačnim mjestima u Crnoj Gori(GSS Republike Crne Gore, 2019).

Slika 13: Alpinistička sekcija Planinarsko-smučarskog društva Javorak(GSS Republike Crne Gore, 2019)

Za proteklih 48 godina svog postojanja, kao jedina Služba te vrste u Crnoj Gori, GSS je intervenisala mnogo puta, spasila mnogo ljudskih života i postala sinonim spašavanja u Crnoj Gori. Služba se može pohvaliti time da se od svog osnivanja do danas na sve pozive, bilo od strane zvaničnih organa, bilo od strane stanovništva, blagovremeno odazvala i sa uspjehom intervenisala. Sjedište Gorske službe spašavanja Crne Gore je u Nikšiću.

GSS je u organizacionom dijelu amaterska organizacija sastavljena od ljudi različitih profesija (inženjera, profesora, ljekara, studenata...) koji za svoje usluge spašavanja ne primaju nikakvu novčanu nadoknadu, dok je u stručnom dijelu visoko profesionalna.

Svaki Gorski spasilac je morao proći dugogodišnju kompleksnu obuku, zatim položiti ispit pred Komisijom za zvanje Gorski spasilac, a nakon toga svake godine prema Pravilniku GSS CG mora ispuniti određene uslove da bi ovjerio zvanje Gorski spasilac za narednu godinu.

Već je jedna generacija Gorskih spasilaca, ljudi koji su osnovali GSS CG, poslije dugogodišnjeg uspješnog rada prestala aktivno da se bavi spašavanjem. Oni su prešli u Počasne članove GSS-a i danas mlađima prenose svoje dragocjeno dugogodišnje iskustvo iz brojnih akcija spašavanja.

GSS CG je član Međunarodne organizacije za alpsko spašavanje - IKAR. To je priznanje za naš dosadašnji rad ali i velika obaveza poštovanja visokih međunarodnih standarda u obuci i spašavanju ljudi u planini (GSS Republike Crne Gore, 2019).

Slika 13. Akcija spašavanja GSS-a crne Gore(GSS Republike Crne Gore, 2019)

Osnovni cilj Gorske službe spašavanja je pomoć i spašavanje u planinama, na stijenama, speleološkim objektima, i drugim nepristupačnim mjestima kada pri spašavanju treba primijeniti posebno stručno znanje i opremu.

Gorsku službu spašavanja Crne Gore čine crnogorski alpinisti, speleolozi, planinari, skijaši, ljekari i piloti koji su završili kompleksnu obuku spašavanja ljudi u planinama i osposobili se za sve tehnike gorskog spašavanja, uključujući helikopterska spašavanja, kao i potrage po nepristupačnim terenima (GSS Republike Crne Gore, 2019).

Kadrovski potencijal GSS-a čine: 16 gorskih spasilaca, 15 pripravnika za gorskog spasioca, 3 ljekara spasioca, 3 instruktora GSS-a i 17 počasnih članova GSS-a. Zvanja u GSSCG su : Pomažucičan, Pripravnik za gorskog spasioca, Speleo spasilac, Ljekar spasilac, Gorski spasilac, Helikopterski spasilac, Instruktor GSS-a, Počasni spasilac.

Gorska služba spašavanja Crne Gore saraduje sa svim službama i organizacijama u Crnoj Gori koje za cilj imaju spašavanje ljudi. (Sektor za vanredne situacije MUP CG, Hitna pomoć, Uprava policije, Vojska Crne Gore, Službe zaštite i spašavanja, Crveni krst CG...).

GSS CG u saradnji sa Regionalnom razvojnom agencijom za Bjelasicu, Komove i Prokletije, Ministarstvom održivog razvoja i turizma i lokalnim upravama Žabljak i Kolašin, realizuje

projekat "Formiranje obavještajnih tačaka GSS CG na Žabljaku i Kolašinu(GSS Republike Crne Gore, 2019).

Cilj projekta je da kroz obuku i opremanje Obavještajne tačke prerastu u Stanice Gorske službe spašavanja. Prema projektu Gorska služba CG se bavi organizacijom i obukom, Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i Prokletije i Ministarstvo održivog razvoja i turizma nabavkom opreme, a lokalne uprave Žabljaka i Kolašina obezbjeđenjem prostorija za Obavještajne tačke GSS CG. U koliko se sve bude odvijalo predviđenom dinamikom planirano je da će se 2014. godine steci uslovi za formiranje Stanica GSS na Žabljaku i u Kolašinu(GSS Republike Crne Gore, 2019)(GSS Republike Crne Gore, 2019).

Slika 14. GSS Crna Gora,(GSS Republike Crne Gore, 2019)

GSS CG je prepoznata kao specijalistička jedinica u Strategiji za vanredne situacije CG i sa Sektorom za vanredne situacije MUP CG je zaključila Ugovor o stručno tehničkoj saradnji, tako da najveći broj spašavanja u planini se realizuje u saradnji sa Aviohelikopterskom jedinicom MUP-a CG i upravo zahvaljujući brzom helikopterskom transportu mnogo ljudi je spašeno sigurne smrti.

Prvi zadatak GSS CG je preventiva u planini. To je skup radnji, pravila aktivnosti i preporuka kojim se utiče na smanjenje nesreća u planini. Tu oblast koja definiše bezbjednost ljudi u planini kod nas u Crnoj Gori još zakonski nije definisana, tako da nijedna bezbjednosna preporuka GSS CG za posjetioce planina nije obavezujuća.

Neke zemlje iz okruženja (Hrvatska) imaju zakon o GSS koji je definisao prava i obaveze GSS iz oblasti sigurnosti ljudi u planini (GSS Republike Crne Gore, 2019).

Zadaci Gorske službe spašavanja su (GSS Republike Crne Gore, 2019):

- Spašavanje i sprječavanje nesreća u planini, na drugim nepristupačnim područjima i u vanrednim situacijama, uz primjenu posebnih stručnih znanja i upotrebu tehničke opreme za spašavanje u planinama, u svrhu očuvanja ljudskih života, zdravlja i imovine;
- Organizovanje i pripremanje aktivnosti i mjera u svrhu održavanja pripravnosti za spašavanje, te trajno organizovanje, osposobljavanje i uvježbavanje, kao i unapređenje spremnosti i sposobnosti za otklanjanje nesreća u planinama i drugim nepristupačnim mjestima;
- Sprovodi preventivne mjere za unapređenje sigurnosti, zaštite i spašavanja u planinama i drugim nepristupačnim mjestima;
- Organizovanje dežurstava u cilju sprječavanja nesreća;
- Potraga za izgubljenim osobama u planinskom području;
- Spašavanje iz speleoloških objekata, stijena i kanjona;
- Spašavanje na uređenim i neuređenim skijalištima, penjalištima i drugim objektima i prostorima u prirodi za vrijeme specifičnih rekreativnih, sportskih, turističkih i drugih aktivnosti u prirodi u planinskom području (Slika 8);
- Potraga i spašavanje iz lavina i sprovođenje preventivnih mjera u vezi s opasnošću od snježnih lavina u planinskom području.
- Organizovanje transporta ozlijeđenih i oboljelih osoba sa planina i drugih nepristupačnih mjesta;
- Davanje sigurnosnih preporuka i savjeta osobama i organizatorima turističkih, sportskih i drugih aktivnosti u prirodi u planinskom području, radi sprječavanja aktivnosti koje ugrožavaju život i zdravlje učesnika;
- Učestvovanje u sistemu traganja i spašavanja za nestalim letjelicama u planinskom području i drugim nepristupačnim mjestima;
- Učestvovanje u sistemu spašavanja kod masovnih prirodnih nesreća u planinskom području i drugim nepristupačnim mjestima;
- Uključivanje u rad, shodno dogovorima i obavezama sa MUP-om i Javnom upravom Republike Crne Gore - Sektorom za vanredne situacije;
- Saradnja sa međunarodnim organizacijama za alpsko spašavanje IKAR-CISA.

Slika 15. Spašavanje nastratadale osobe u planinskom području, (GSS Republike Crne Gore, 2019)

3.2. Republika Hrvatska

Hrvatska gorska služba spašavanja (HGSS) je dobrovoljna, stručna i humanitarna služba javnog karaktera. Pripadnici HGSS-a obučeni su za spašavanje i pružanje prve medicinske pomoći u planinama, stijenama, speleološkim objektima kao i na drugim nepristupačnim mjestima i u izvanrednim okolnostima gdje ne mogu pristupiti redovne službe (akcije na visokim objektima, tunelima, ekstremnim sportovima, te u prometnim nesrećama i na moru). HGSS također veliku pažnju posvećuje edukaciji i prevenciji, odnosno sprečavanju i izbjegavanju nesreća na nepristupačnim terenima, posebice planinarskih nesreća. HGSS blisko surađuje s drugim javnim službama koje se bave spašavanjem ljudi kao što su hitna pomoć, policija, vojska, vatrogasci, uprava za zaštitu i spašavanje, te brine o sigurnosti građana i gostiju 24 sata dnevno 365 dana u godini. Članica je međunarodne udruge gorskih spasilačkih službi IKAR –CISA (njem. *Internationale Kommission fuer Alpines Rettungswesen*; fran. *Commission Internationale de Sauvetage Alpin*). Udruga služi razmjeni iskustava, te unaprjeđenju i ujednačavanju spasilačke tehnike u svim zemljama članicama kako bi sigurnost posjetitelja planina svuda bila što bolja, a kod zajedničkih intervencija sve teklo što jednostavnije. Dogovori i stavovi komisija IKAR-a glavna su stručna osnova za djelovanje i razvoj gorskog spašavanja kao posve specifične specijalizirane djelatnosti. IKAR djeluje kroz svoje četiri stručne komisije: za zemaljsko spašavanje, za helikoptersko spašavanje, za lavine,

te za medicinu. Također je članica i jedan od osnivača Europskog speleospasilačkog udruženja - ECRA (eng. *European CaveRescueAssociation*) (Mamić, 2014).

Znak HGSS-a (Slika 9) ima oblik kruga u kojem se na bijelom polju stiliziranim runolistom u sredini, okružen plavim prstenom unutar kojeg je zlatnim slovima ispisano „Hrvatska gorska služba spašavanja“ (Mamić, 2014).

Slika16: Oznaka HGSS-a, (Mamić, 2014)

HGSS osnovana je 1950. godine kao interna služba Hrvatskog planinarskog saveza i danas je prerasla u službu javnog karaktera. U svom djelovanju surađuje s tijelima državne uprave i tijelima jedinica lokalne i područne/regionalne samouprave, ustanovama, Oružanim snagama Republike Hrvatske, zdravstvenim ustanovama, i ustanovama socijalne skrbi, Hrvatskim planinarskim savezom i drugim pravnim i fizičkim osobama u području kulture, fizičke kulture i sporta, turizma, zaštite prirode i okoliša, prometa. Također usko surađuje i s javnim ustanovama i nadležnim tijelima za zaštitu prirode u području zaštite i očuvanja planinske prirode i zaštite okoliša (Hrvatska gorska služba spašavanja - HGSS, 2019).

Područja rada Gorske službe spašavanja često su i urbane sredine te druga neplaninska područja. To su akcije na visokim objektima, tunelima i cijevima, u prometnim nesrećama i na moru, te kod niza ekstremnih sportova (parajedrenje, brdski biciklizam, rafting i sl.).

Osim spašavanja i pružanje prve pomoći unesrećenima na nepristupačnim područjima, veliku pažnju HGSS posvećuje edukaciji i prevenciji, odnosno sprečavanju i izbjegavanju nesreća na

nepristupačnim terenima, posebice planinarskih nesreća. Tako gorski spašavatelji osiguravaju sva značajnija skijališta u Hrvatskoj: Sljeme, Platak, Bjelolasicu te penjalište u Nacionalnom parku Paklenica, osim toga skrbi za sigurnost na raznim događanjima iz domene ekstremnih sportova poput utrka brdskih bicikala, natjecanja u sportskom penjanju i ostalom.

Rad HGSS-a definiran je Zakonom o zaštiti i spašavanju i Zakonom o Hrvatskoj gorskoj službi spašavanja kojeg je Hrvatski Sabor donio 30. juna 2006. godine (Hrvatska gorska služba spašavanja - HGSS, 2019).

Služba posjeduje 60-godišnje iskustvo i iza sebe ima više od 6.000 akcija spašavanja. U svim akcijama spašavanja uvijek je umanjen nepovoljan učinak nesreće i ozljede, smanjena invalidnost i ubrzan oporavak ozlijeđenima, a u mnogo navrata, često i u dramatičnim okolnostima, izravno je spašen ljudski život. To saznanje najveća je naknada za sav trud gorskih spašavatelja. Akcije potrage i spašavanja se ne naplaćuju. Spašavanje je za sve spašene besplatno (Hrvatska gorska služba spašavanja - HGSS, 2019).

Službu čine alpinisti, speleolozi, visokogorski planinari i skijaši, koji su posebnom obukom osposobljeni za pružanje prve medicinske pomoći i osposobljeni za sve tehnike gorskog spašavanja, uključujući i spašavanja uz pomoć helikoptera te za potrage na nepristupačnim terenima i uz pomoć potražnih pasa. Služba danas broji oko 800 članova.

Obzirom da je HGSS neprofitna organizacija, njeno djelovanje kao i djelovanje njenih članova je dobrovoljno i oni za obavljene akcije spašavanja ne dobivaju naknadu (plaću) (Hrvatska gorska služba spašavanja - HGSS, 2019).

Zadaća HGSS-a (Hrvatska gorska služba spašavanja - HGSS, 2019):

- Sprječavanje nesreća i spašavanje u planini, na drugim nepristupačnim područjima i u izvanrednim okolnostima uz primjenu posebnih stručnih znanja i uporabu tehničke opreme za spašavanje u planinama u svrhu očuvanja ljudskog života, zdravlja i imovine;
- Organizovanje i pripremanje aktivnosti i mjera kojima je svrha održavanje pripravnosti za spašavanje te trajno organiziranje, osposobljavanje i uvježbavanje za održavanje i unapređivanje spremnosti i sposobnosti za otklanjanje posljedica nesreća u planinama i drugim nepristupačnim područjima;

- Otklanjanje neposredne opasnosti u planinama i drugim nepristupačnim područjima;
- Provođenje preventivnih mjera za unapređivanje sigurnosti i zaštite i spašavanja u planinama i drugim nepristupačnim područjima kod specifičnih aktivnosti na tim prostorima;
- Provođenje dežurstava u cilju sprječavanja nesreća;
- Potraga za izgubljenim osobama u planinama i drugim nepristupačnim područjima;
- Spašavanje iz speleoloških objekata, litica i kanjona;
- Spašavanje na uređenim i neuređenim skijalištima, penjalištima i drugim prostorima u prirodi, za vrijeme specifičnih sportskih, turističkih, rekreativnih, kulturoloških i drugih aktivnosti u prirodi i planinskom području, te speleološkim objektima;
- Potraga i spašavanje iz lavina i provođenje preventivnih mjera u svezi s opasnostima od snježnih lavina u planinskim područjima;
- Sudjelovanje u sustavu traganja i spašavanja za nestalim zrakoplovima i drugim prometnim sredstvima u planinama, strmim dijelovima obale i drugim nepristupačnim područjima;
- Organizovanje transporta ozlijeđenih i oboljelih osoba s planina i drugih nepristupačnih područja;
- Davanje sigurnosnih preporuka osobama i organizatorima turističkih, sportskih i drugih aktivnosti u prirodi i planinskom području radi sprječavanja aktivnosti koje ugrožavaju sigurnost, život i zdravlje sudionika;
- Provođenje kontinuiranog informiranja i educiranja fizičkih i pravnih osoba o opasnostima i mjerama sigurnosti u planinama i na drugim nepristupačnim područjima;
- Spašavanje na visinama i visokim objektima u slučaju potresa, vremenskih nepogoda i drugih nesreća na nepristupačnim prostorima;
- Spašavanje u nesrećama u slučaju loših vremenskih uvjeta uz primjenu posebnih stručnih znanja i tehničke opreme za spašavanje u planinama;
- Izdavanje preventivnih i edukacijskih materijala u svezi sigurnosti osoba i imovine.

3.3. Republika Srbija

Gorska služba spašavanja (GSS) Srbije je dobrovoljna i neprofitna organizacija čiji je osnovni cilj pomoć i spašavanje u nepristupačnim planinskim i urbanim uslovima. Spasiti ljudski život, pomoći čovjeku u nevolji, osnovni je zadatak GSS-a. GSS Srbije su 1952. godine osnovali iskusni alpinisti, dok danas Gorsku službu spašavanja sačinjava oko 250 aktivnih spasilaca, od kojih su mnogi iskusni planinari, visokogorci, alpinisti, sportski penjači, speleolozi, ronionci, skijaši i paraglajderisti (Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019).

Slika 17: Oznaka GSS-a Republike Srbije, (Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019)

Zakonom o vanrednim situacijama, Gorska služba spašavanja Srbije je uvrštena u činioce zaštite i spašavanja u Srbiji i definisana kao strateški partner Sektora za vanredne situacije MUP-a Srbije za izvođenje spašavanja na nepristupačnim terenima. Načelnik Gorske službe spašavanja Srbije je član Republičkog štaba za vanredne situacije. GSS Srbije je član međunarodnih organizacija za spašavanje u planinama – ICAR i za spašavanje u speleološkim objektima – ECRA. GSS Srbije najviše vremena i sredstava ulaže upravo u obuku, jer je dobra i sistematska obuka polazište za dobijanje kvalitetnih spasilaca, pa samim tim i vrhunske spasilačke službe, spremne da odgovori na svaki od dobijenih zadataka na podizanju bezbjednosti, zaštiti i spašavanju građana (Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019).

Osnovni kurs GSS je polazna obuka za sve zainteresovane skijaše, planinare, alpiniste, speleologe, ronioce i dr., koji se intenzivno bave nekom od ovih aktivnosti. Po uspješno završenom kursu i položenim ispitima, polaznici kursa postaju kandidati za članove GSS Srbije, tako što po završetku jednogodišnje prakse postaju spasioci pripravnici u opštim planinskim uslovima i na skijaškim terenima i imaju mogućnost da se kroz naredne obuke usavršavaju u spasilačkom radu. Prema planu obuka GSS Srbije, redovno se održavaju slijedeće obuke: Seminar spašavanja iz lavina, Seminar orijentacije, Seminar o pretragama, Kurs spašavanja iz speleoloških objekata, Kurs spašavanja iz stijene, Kurs skijanja, Kurs

turno skijanja, itd. Obuke za vodiče pretražnih pasa i helikopterske spasioce se ne obavljaju kod nas, već u inostranstvu.

Dosada su održane: obuka za helikopterskog spasioca po modulu A, organizovana od strane Ministarstva odbrane Republike Slovenije (2006. i 2007. godine), obuka za helikoptersko spašavanje, organizovana od strane Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine (2009.

Slika 18. Helikoptersko spašavanje, Rajlovac 2018.

i 2010. godine) i obuka za helikopterskog spasioca organizovana od švajcarskog Er Cermata u Hrvatskoj (2012. godine). Postoji ideja da se obuke za helikoptersko spašavanje izvode i u Srbiji, radi unapređenja helikopterskog spašavanja u našoj zemlji, smanjenja troškova obuke i boljeg povezivanja svih elemenata zaštite i spašavanja u Srbiji kroz zajedničko izvođenje obuka i akcija spašavanja (Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019).

Nivo spremnosti spasilaca za učešće na spasilačkim dežurstvima, spasilačkim obezbjeđenjima i spasilačkim akcijama neprekidno se provjerava. Spasioci GSS Srbije dužni su da jednom godišnje polože ispite iz fizičke pripremljenosti, pismeni i usmeni ispit iz medicine i ispit tehnike evakuacije žičare, da bi dobili dozvolu za rad (spasilačku licencu) koja

Slika 19. Sa pripadnicima GSS Srbije na međunarodnoj vježbi u Sloveniji 2016.

važi godinu dana. Pored ove, osnovne licence, spasioci tima za spašavanje u vertikalnim uslovima imaju obavezu da polažu ispite za dobijanje dozvole za spašavanje u vertikalnim uslovima, koja se obnavlja na dve godine. Spasioci GSS Srbije su izrazito obučeni za spašavanje u svim sredinama, a mnogi su certifikovani i na međunarodnom nivou(Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019).

Slika 20. Spašavanje u zimskim planinskim uslovima–GSS Foča

Za izvođenje spašavanja na nepristupačnim terenima neophodna je velika količina raznovrsne, kvalitetne opreme: lična oprema spasilaca (spasilačka uniforma), oprema za pružanje prve i hitne medicinske pomoći, oprema za pristup povrijeđenom (oprema za speleologiju, oprema za alpinizam, skijaška oprema...), oprema za evakuaciju (oprema namijenjena isključivo za spašavanje), oprema za komunikaciju,

oprema za orijentaciju, itd. Opremu ove vrste karakteriše visoka cijena nabavke, ali i ograničeno vreme korištenja(Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019).

Slika 21. Spašavanje iz stijene – GSS Republike Srbije,(Gorska služba spašavanja Republike Srbije -GSS, 2019)

4. GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

GSS u BiH je asocijacija koja ima za cilj stvaranje uslova svih spasilačkih kategorija u BiH i time je nezamjenjiv i pouzdan partner svim vladinim institucijama koje se bave zaštitom i spašavanjem. Želja i namjera GSS-a BiH je obučiti i opremiti spasilačke timove koji su 24 sata na terenu 365. dana u godini. (Savez Gorske službe spašavanja u BiH - GSS BiH, 2014).

Slika 22. Akcija spašavanja sa planine Maglič, GSS Foča

Nastavljajući tradiciju dugu 60 godina u BiH, volonterski, bez naknade i plaće, pripadnici GSS-a BiH spašavaju ljudske živote i brinu za sigurnost građana u teško dostupnim područjima.

Slika 23. Oznaka GSS-a BiH, (Savez Gorske službe spašavanja u BiH - GSS BiH, 2014)

4.1. Gorska služba spašavanja Federacije Bosne i Hercegovine

Gorska služba spašavanja FBiH (GSS FBiH) je dobrovoljna, stručna, humanitarna i nestranačka organizacija javnog karaktera. Osnovana je 2012. godine zajedničkim Sporazumom Stanica gorske službe spašavanja registrovanih na području FBiH, a u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama FBiH.

Slika 24. Logo FBiH, www.fgss.ba

Specijalizirana je u djelatnostima potrage i spašavanja u planinama, stijenama, speleološkim objektima, urbanim područjima, kao i na ostalim nepristupačnim terenima i u teškim vremenskim prilikama kada prilikom spašavanja treba primijeniti posebna stručna znanja i upotrijebiti tehničku opremu u svrhu očuvanja ljudskog života, zdravlja i imovine. Osim spašavanja i pružanja prve pomoći unesrećenima na nepristupačnim područjima, važna aktivnost GSS FBiH je edukacija i provođenje preventivnih mjera za unapređivanje sigurnosti i zaštite, a u cilju sprečavanja nesreća na nepristupačnim terenima, posebice planinarskih nesreća. GSS FBiH osigurava skijališta u FBiH, brine se za sigurnost na planinarskim pohodima, orijentacionim takmičenjima, utrkama brdskih bicikla, natjecanju u sportskom penjanju, ekstremnim utrkama i slično, te je aktivni sudionik cjelokupnog sistema Civilne zaštite FBiH. Službu čine alpinisti, speleolozi, visokogorski planinari i skijaši koji su posebnom obukom osposobljeni za sve tehnike gorskog spašavanja i pružanja prve medicinske pomoći uključujući i spašavanja na vodi i pod vodom, spašavanja uz pomoć helikoptera, te potrage na nepristupačnim terenima uz pomoć potražnih pasa. Svi članovi GSS FBiH su dobrovoljni članovi i za svoj rad ne primaju nikakvu naknadu u vidu plaće. Služba danas broji oko 200 članova koji se putem različitih edukacija i treninga neprestano se usavršavaju u svom pozivu (primjer jedne vježbe prikazan je na Slici 25). GSS FBiH po potrebi organizira kurseve i za neke druge službe, ali bez dodjeljivanja statusa i titula GSS FBiH.

Trenutno je u sastavu GSS FBiH devet (9) Stanica i to (Gorska služba spašavanja FBiH - GSS FBiH, 2019):

1. GSS stanica Sarajevo;
2. GSS stanica Mostar;
3. GSS stanica Zenica;
4. GSS stanica Goražde;
5. GSS stanica Bihać;
6. GSS stanica Zavidovići;
7. GSS stanica Konjic;
8. GSS stanica Brčko Distrikt;
9. GSS stanica Visoko.

Članstvo u GSS FBiH je dobrovoljno, a Odluku o prijemu nove Stanice u članstvo GSS FBiH donosi Upravni odbor GSS FBiH na osnovu zahtjeva za prijem u članstvo i izjave o prihvaćanju ciljeva i Statuta GSS FBiH. Svojstvo člana GSS FBiH može steći svaka Stanica gorske službe spašavanja registrirana na području FBiH, koja u svojim programskim ciljevima ima srodne aktivnosti potrage i spašavanja. U cilju zajedničkog djelovanja članovi GSS FBiH se mogu povezivati regionalno ili na drugi teritorijalni način u skladu sa svojim opštim aktima i prepoznatim interesima (Gorska služba spašavanja FBiH - GSS FBiH, 2019).

Slika 25. Snimak sa vježbe „Zajedno 2016“ (Gorska služba spašavanja FBiH - GSS FBiH, 2019)

4.2. Gorska služba spašavanja u Republici Srpskoj

Gorska služba spašavanja Republike Srpske kao krovna organizacija osnovana je u februaru 2017. godine u čijem sastavu se nalaze tri stanice:

- GSS stanica Banja Luka;
- GSS stanica Jahorina;
- GSS stanica Foča.

GSS Republike Srpske je neprofitna organizacija koja kao takva svoje usluge ne naplaćuje. Finansira se uglavnom iz donacija i dobrovoljnih priloga simpatizera Gorske službe spašavanja.

Slika 26. Redovno dežurstvo GSS Foča

Gorska služba spašavanja Foča je dobrovoljna, neprofitna, humanitarna i stručna organizacija koja kao osnovni cilj i zadatak ima smanjenje nesreća u planinskim predjelima, kao i speleološkim objektima i uslovima, zatim

alpinističkim urbanim uslovima, kao i sprečavanje mogućih šteta na objektima i gubitke ljudskih života. Organizacija također ima za cilj spašavanje ljudi i imovine te pružanje prve pomoći u slučajevima kod kojih treba primjenjivati posebno stručno znanje i tehničke vještine kao i tehničku opremu za spašavanje. Pored spašavanja i pružanja prve pomoći unesrećenima na nepristupačnim terenima, GSS može da djeluje i u urbanim uslovima u slučajevima saobraćajnih nezgoda, elementarnih nepogoda kao što su poplave, visoki sniježni nanosi, niske temperature ili požari. Misija Gorske službe spašavanja Foča je pomoć i spašavanje građana, ali i stranih državljana i njihove imovine u nepristupačnim i teško pristupačnim terenima i uslovima, pružanje pomoći u urbanim sredinama kada ostale službe za zaštitu i spašavanje trebaju dodatnu podršku, kao i pružanje pomoći i spašavanje svih kojima je pomoć neophodna.

Vizija Gorske službe spasavanja Foča ogleda se u njenom razvoju kao savremene, efikasne sisteme za pružanje pomoći i spašavanje, koje su otvorene ka društvu i zajednici sa razvijenim kadrovskim, organizacionim i tehničkim kapacitetima, gdje će garantovati uspješno pružanje pomoći i spašavanje, a svoje okruženje učiniti bezbjednijim i boljim mjestom za život i rad, te dati doprinos društvenoj zajednici.

4.3. Gorska služba spašavanja u Brčko Distriktu

GSS Brčko distrikt BiH je relativno mlada organizacija koja je osnovana u septembru 2016. godine. Broji petnaest članova, a od toga trenutno raspolaže sa desetak obučenih pripadnika iz raznih domena spašavanja. Njeni pripadnici su obučeni i uvijek spremni za pomoć u bilo koje doba, te su se kao takvi i dokazali u prethodnom periodu kada je to bilo potrebno. GSS Brčko distrikt BiH djeluje u okviru Mješovite jedinice za zaštitu i

Slika 27. Logo GSS Brčko Distrikt www.facebook.com

spašavanje Odjeljenja za javnu sigurnost Vlade Brčko distrikta BiH zajedno sa ostalim nevladinim organizacijama koje su uključene u sistem zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara.

U proteklom periodu GSS Brčko Distrikt BiH je imao nekoliko intervencija, od kojih posebno treba istaknuti razbijanje leda na rijeci Savi, te potragu za nestalim desetogodišnjim dječakom u Loparama. Cilj ove stanice jeste da se i dalje usavršavaju i obučavaju te nabavka adekvatne opreme i materijalno-tehničkih sredstava (Gorska služba spašavanja Brčko Distrikta BiH - GSS brčko Distrikt BiH, 2019).

4.4. Pregled saradnje za unaprijeđenje Gorskih službi spašavanja u Bosni i Hercegovini

Gorske službe spašavanja u BiH kao nevladin sektor u nezavidnoj su situaciji kada se radi o saradnji s državnim institucijama. To posebno zabrinjava uzme li se u obzir činjenica da je Prvi Nacionalni izvještaj BiH o klimatskim promjenama iz 2009. godine kao i Procjena ugroženosti BiH od prirodnih i drugih nesreća, koju je uradilo Vijeće ministara 2011. godine, ukazuju na sve češće ekstremne vremenske uslove u BiH. Zabrinjava i činjenica kako će BiH kao uostalom i druge zemlje sve više biti izložena prijetnjama od klimatskih promjena.

Zbog birokratskih prepreka koje strukture lokalne vlasti u BiH postavljaju u potragama za nestalim i izgubljenim osobama, Savez Gorskih službi spašavanja u BiH se u januaru 2019. godine obratio javnosti. Naime, Savez Gorskih službi spašavanja u BiH tvrdi da se u BiH još uvijek primjenjuju srednjovjekovne metode traganja koje daju loše rezultate (Savez Gorske službe spašavanja u BiH - GSS BiH, 2014).

Naša primitivna nespremnost na dolazeće novine koje nam napredni spasilački svijet nudi, naš imunitet prema stjecanju novih znanja, rezultira zakašnjelim i nekvalitetnim reakcijama u slučajevima nestanka naših sugrađana koji su mahom uzrokovani zdravstvenim poremećajima i gotovo redovno rezultiraju tragičnim završetkom. Tragičnim radi neukosti, nerijetko i utjecaja birokratske tvrdokornosti, sujete, pa i dnevne politike. Nažalost, ljudi koji odlučuju, za nepozivanje svih resursa koji mogu pomoći u spašavanju ljudskih života, razloge vide u tome ima li neko s nekim ugovor ili nema, jeli to neka nevladina organizacija koja nema „snagu“ državne institucije, bez obzira koliko kvalitetno i dobro nešto radi. Savremene akcije potrage i spašavanja temelje se na postulatu kako je INTUITIVNA ALOKACIJA RESURSA RIJETKO KAD I OPTIMALNA. Drugim riječima, vođenje i organizacija potraga po intuiciji („zdravoj logici“) daje ograničene rezultate, koji nisu niti približno dobri kao rezultati potraga koje se vode po naučnim metodama utemeljenim na statistici, matematici, modeliranju i uz korištenje alatki poput digitalne kartografije, razrađene taktike traganja, inovativnih aplikacije za praćenje uspješnosti potrage i sl. (Savez Gorske službe spašavanja u BiH - GSS BiH, 2014).

Naime, mjerilo napredne potrage ne ogleda se samo u kvaliteti raspoloživih resursa nego je to kvalitetno znanje traganja i planiranje uloženo kako bi se riješio osnovni problem gdje tražiti. Druga bitna stvar je obučenosť i discipliniranost tragača. Savez gorskih službi spašavanja u BiH (GSSuBiH) njeguje i razvija savremene metode traganja već punih 7 godina. U svom članstvu ima kvalitetne, školovane i iskusne instruktore za vođenje potraga, iskusne *search managere*, vođe timova i obučene i licencirane tragače. Iza sebe ima stotine uspješnih akcija potrage i spašavanja. Metode i programi obuka traganja i spašavanja GSSuBiH prepoznate su u široj regiji, samo ne i u našoj zemlji. Bar ne dovoljno. Ipak svjetal primjer dobre saradnje s državnim ustanovama je saradnja sa menadžmentom Uprave Civilne zaštite FBiH koji su prepoznali kvalitete obuke GSSuBiH. Instruktori saveza obučili su djelatnike FUCZ u osnovnim vještinama traganja i spašavanja, iako je FUCZ državna institucija a GSSuBiH nevladin sektor-udruga građana. Primjer je to pozitivne prakse u nastojanju poboljšavanja kvalitete zaštite i spašavanja naših sugrađana, primjer premoštavanja prepreka između

vladinog i nevladinog sektora, konačno i primjer pobjede dobre volje nad tvrdokornim birokratskim preprekama(Savez Gorske službe spašavanja u BiH - GSS BiH, 2014).

U cilju unaprijeđenja saradnje službi GSS-a u BiH, planirano je potpisivanje Sporazuma o saradnji. Naime, predstavnici GSS-a FBiH, RS i Brčko Distrikta će potpisati navedeni sporazum kako bi ojačali međusobnu saradnju i definisali zajednički program djelovanja. Sporazumom će biti dogovorena saradnja Gorskih službi spašavanja koje djeluju na teritoriju Bosne i Hercegovine i u njemu se definiše program djelovanja između Gorskih službi spašavanja, kao i jačanje suradnje i koordinacije Gorskih službi spašavanja entiteta i Distrikta. Sporazum se odnosi na daljnje unapređenje saradnje koja među ostalim obuhvata zajedničko organizovanje obuka za spašavanje, vježbi spašavanja, pisanje projekata, razmjenu stručnih mišljenja, zajedničko djelovanje na terenu, pomoć u spasilačkim akcijama, u ljudstvu i opremi. Gorske službe spašavanja će poticati uspostavljanje mreže za dijeljenje sadržaja radi lakše razmjene podataka i stvaranje baze podataka i dokumenata u cilju zadovoljavanja potreba spasilačkih službi. Također, radit će na izgradnji programa stručnog usavršavanja spasilačkih stručnjaka, kao i na razmjeni stručnjaka. Zajednički će raditi na razvoju metoda prevencije, procjenjivanju i analiziranju rizika od prirodnih ili drugih nesreća, a sporazumom je također predviđena pomoć i obostrana saradnja u unapređenju pripravnosti za prirodne ili druge nesreće i planiranju kapaciteta za odgovor na eskalaciju rizika i nastanak nesreća, te uzajamna podrška i suradnja na stvaranju prijedloga zakona o gorskim službama spašavanja u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Brčko Distriktu.

Kako bi se unapriedio rad GSS-a u BiH dobro bi bilo da se donese Zakon o GSS-u, kako je to uostalom riješila susjedna Republika Hrvatska. Na taj način bi se definisala prava i obaveze GSS-a kao i saradnja s vladinim sektorom što bi značajno unaprijedilo stanje u ovoj oblasti.

ZAKLJUČAK

Kako je sigurnost temelj normalnog života pojedinaca i društvenih zajednica tako moderne države sve više uviđaju koju važnost ima efikasan i organiziran sistem traganja, zaštite i spašavanja. U razvijenom zemljama se izdvajaju velika novčana ulaganja upravo za službe zaštite i spašavanja. Pored novčanih ulaganja ovu oblast u razvijenim zemljama prati i dobra zakonska regulativa sa tačnodefinisanim obavezama i nadležnostima svih subjekata iz ove oblasti.

Struktura sistema sigurnosti u BiH je prilično kompleksna. Navedeno kao i izrazita decentraliziranost sistema predstavljaju glavne prepreke efikasnoj zaštiti i spašavanju građana i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. Prema Izvještaju o reviziji učinka aktivnosti institucija BiH za provođenje zaštite i spašavanja u prirodnoj i drugoj nesreći iz 2016. godine institucije BiH nisu uvijek preduzimale adekvatne aktivnosti na unapređenju sposobnosti za efikasno djelovanje u kriznim situacijama. Nalazi revizije ukazuju da je u BiH potrebno u kontinuitetu razvijati sisteme zaštite i spašavanja od prirodne i druge nesreće i da su pred nadležnim institucijama BiH još brojne obaveze čijom implementacijom će se osigurati bolje pretpostavke za efikasniji sistem zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća, odnosno efikasniji sistem upravljanja u kriznim situacijama. Također, u organizacijskom smislu, potrebno je formirati tijela koja su predviđena Okvirnim zakonom kao i unaprijediti rad postojećih. Aktivnosti koje se odnose na oblast zaštite i spašavanja u većini slučajeva zahtijevaju koordinaciju i saradnju institucija BiH i institucija entiteta i BD. Ovo podrazumijeva koordinaciju poslova i zadataka zaštite i spašavanja i razmjenu podataka, informacija i izvještaja o preduzetim mjerama zaštite i spašavanja između institucija BiH i tijela i službi civilne zaštite entiteta i Brčko Distrikta.

Proces donošenja planskih i operativnih dokumenata zaštite i spašavanja dugotrajan je i bez funkcionalnog mehanizma koji bi nadležnim institucijama omogućio praćenje i kontrolu njihovog provođenja. Institucije BiH se suočavaju s nedostatkom materijalne i kadrovske opremljenosti zareagovanje u kriznim situacijama (Ured za reviziju institucija u BiH, 2016).

Posebno loša situacija je na lokalnom nivou gdje se još uvijek koriste primitivne metode traganja i gdje lokalni dužnosnici ne pozivaju sve resurse koji mogu pomoći u traganju i spašavanju samo zbog toga jer je to neka nevladina organizacija koja nema „snagu“ državne institucije, bez obzira koliko kvalitetno i dobro nešto radi. U takvim okolnostima jako je

bitna saradnja vladinog i nevladinog sektora. Naime, sam rad je potvrdio da Gorska služba spašavanja kroz prevenciju i operativni rad značajno doprinosi sistemu zaštite i spašavanja i povećava sigurnost ljudi u BiH, što je ujedno i potvrda generalne hipoteze ovog rada. Dalje, pregledom dostupne literature kroz rad je potvrđena i izvedbena hipoteza koja je glasila: Organizacija, osposobljenost i materijalno- tehnička opremljenost pripadnika gorske službe spašavanja su važni faktori efikasnosti u izvođenju akcija spašavanja ljudi. U prilog navedenoj hipotezi govori i saradnja između Saveza gorske službe spašavanja u BiH i Federalne Uprave Civilne Zaštite kada instruktori Saveza gorske službe spašavanja u BiH obučavaju djelatnike Federalne Uprave Civilne zaštite osnovnim vještinama traganja i spašavanja. Naime, Savez Gorske službe spašavanja u BiH već više od 7 godina razvija najsavremenije metode traganja i spašavanja. Bave se spašavanjem na vodi, pod vodom, na kopnu i u podzemnim objektima te broje preko 600 obučanih spasilaca, volontera. S obzirom na prethodno navedeno potvrđena je generalna hipoteza koja glasi: Gorska služba spašavanja kroz prevenciju i operativni rad značajno doprinosi sistemu zaštite i spašavanja i povećava sigurnost ljudi u BiH.

Samim time potvrđuje se i pomoćna hipoteza koja glasi: Organizacija, osposobljenost i materijalno- tehnička opremljenost pripadnika gorske službe spašavanja su važni faktori efikasnosti u izvođenju akcija spašavanja ljudi.

Kroz rad je pokazano da su Gorske službe spašavanja, kao nevladin sektor vrlo značajan faktor u traganju i spašavanju zahvaljujući osposobljenim spasiocima kao i najmodernijim metodama i tehnikama koje koriste u svom radu. U smislu opremljenosti ove službe bitno je istaći da je ona zadovoljavajuća usprkos finansijskim ograničenjima. Kako i se olakšao radspasilačkih službi neophodno je donijeti Zakon o Gorskoj službi i spašavanju čime bi se unaprijedio njihov rad. Također je neophodna ukloniti i birokratske barijere koje trenutno otežavaju traganje i spašavanje, a o čemu je u radu bilo već govora.

Povećanje brzine rada i aktivnosti Gorske službe spašavanja, asolutno bi doprinjeo involviranje i osposobljavanje većeg broja spasioca na području kompletne Bosne i Hercegovine.

U radu je naglašena važnost Gorske službe spašavanja kao nevladinog sektora u BiH, u brojnim intervencijama, u prevenciji nesreća koja se provodi edukacijom građana kao i u akcijama obučavanja djelatnika Federalne Uprave Civilne Zaštite čime je ispunjen i društveni cilj ovoga rada.

Na kraju rada je bitno istaći da s porastom broja intervencija ove nadasve značajne službe raste i potreba odnosno zahtjevi vezani za opremu (specijalistička oprema), vozila kao i osposobljavanje (potrebne vještine i znanja). Zbog svega navedenog ovoj službi je potrebna veća finansijska podrška radi njenog jačanja i obučenosti njenih spasioca/članova o kojima često ovise rezultati mnogih akcija traganja i spašavanja i životi mnogih ljudi.

LITERATURA

a) Udžbenici, knjige

Abazović, M. (2002). Državna bezbjednost, Uvod i temeljni pojmovi. Sarajevo,: Fakultet kriminalističkih nauka.

Beridan, I. (2008). Politika i sigurnost. Sarajevo : Fakultet političkih nauka.

Beridan, I., Tomić, M., &Kreso, M. (2001). Leksikon sigurnosti. Sarajevo: DES.

Buzan, Barry (1983). People, States&Fears. ThenationalSecurity Problem in International Relations, Brighton: WheatsheafBooks.

Collins, A. (2010). Suvremene sigurnosne studije, Zagreb: Politička kultura.

Dujović, J. (2006). Rukovođenje i upravljanje sistemima sigurnosti, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu.

Grizol, dr. A. (1999). SAVREMENI SISTEMI NACIONALNE SIGURNOSTI, Sveučilište Zgareb.

Grupa autora, (2018). Nacionalna sigurnost i privatna zaštita. Sarajevo : Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevo

Grupa autora, (2017.) Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu.

Huseinbašić, Ć. (2006). Rukovođenje i upravljanje u katastrofama. Sarajevo: Sejtarija d.o.o.

Huseinbašić, Ć. (2007). Civilna zaštita u sistemu sigurnosti. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.

Huseinbašić, S. (2008). Civilna zaštita u Euro- Atlanskim sistemima sigurnosti. Sarajevo: Jordan studio d.o.o.

Jacobs, A.(2006). TheorienderInternationalenBeziehungen. Opladen&FarmingtonHills: Verlag Barbara Budrich.

Jakovljević, V. (2009). Značaj borbe protiv vanrednih situacija. Beograd: Fakultet bezbednosti.

Jakovljević, V. (2011). Civilna zaštita u Republici Srbiji. Beograd: Fakultet bezbednosti

Klaić, B. (2004). Riječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod matice Hrvatske

Pejanović, M. (2005). Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu. Sarajevo: TDK Šahinpašić.

Stajić, L. (2005). Osnovi bezbednosti. Novi Sad: Pravni fakultet

b) Riječnici

Huseinbašić, Ć. (2004). Riječnik civilne zaštite. Sarajevo. Federalna uprava civilne zaštite
Klaić, B. (2004). Riječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod matice Hrvatske

c) Radovi u časopisima i zbornicima

Maslov, A. (2016) Teorija potreba i odlike samoostvarenih ljudi

Centar za sigurnosne studije. (2010). Zaštita i spašavanje u Bosni i Hercegovini, Sarajevo.

Fondacija Heinrich Böll Stiftung i Centar za ekologiju i energiju. (2015). Djelovanje u kriznim situacijama: Odgovori sistema zaštite i spašavanja Tuzlanskog kantona na poplave 2014.godine i mjere za poboljšanje stanja. Tuzla: Kantonalna uprava civilne zaštite Tuzlanskog kantona.

Lazić, M. (2009). Finansiranje sistema zaštite i spašavanja. Civilna zaštita Zeničko-Dobojskog kantona.

Mamić, M. (2014). Medicinsko zbrinjavanje u izvanrednim stanjima u području djelovanja Hrvatske gorske službe spašavanja. Diplomski rad. Zagreb: Medicinski fakultet Sveučilišta u Zgrebu.

Maniruzzaman, T. (1982). TheSecurityofSmallStatesinthe World. CanderraPapers on StrategyofDefence (25).

Obasanjo, O. (1999). Grand Strategy for National Security. Information notes, 1-3. Abuja: FederalMinistryofInformation.

d) Normativno pravni dokumenti

Okvirni zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća u Bosni i Hercegovini (Sluzbeni glasnik BiH, broj: 50/09).

Zakon o zaštiti i spašavanju u vanrednim situacijama Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske 121/12)

Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službeni glasnik Federacije BiH br.39/03; 22/06; 43/10)

e) Internet izvori

www.cz.zdk.ba/dokumenti/prezentacije - datum pristupa 26.jul 2019.godine
<https://zdravozdravo.blogspot.com/2016/11/abraaham-maslow-teorija-potreba-i-odlike.html>
– datum pristupa 26.06.2019.godine
<https://rcsbh.org/index.php/bs/o-nama/historija-i-tradicija> - datum pristupa 28.jul 2019.godine
<http://www.gssbl.org/o-stanici/> datum pristupa 28. jul 2019.godine
<https://fgss.ba/index.php/gss-fbih/stanice/stanica-brcko> - datum pristupa 28.jul 2019.godine
<https://fgss.ba/index.php/gss-fbih/o-nama> datum pristupa 28.jul 2019.godine
<https://www.gss.rs> datum pristupa 28.juli 2019.godine
http://www.gss-cg.me/gss_informacije.html datum pristupa 28.jul 2019.godine
<http://eu-monitoring.ba/civilni-nadzor-nad-sektorom-sigurnosti-u-bosni-i-hercegovini> datum pristupa 24.jul 2019.godine
<http://www.gss.hr/hgss/o-službi/> datum pristupa 28.jul 2019.godine
<http://msb.gov.ba/PDF/info2017.pdf> preuzeto 24.jul 2019.godine
<http://msb.gov.ba/PDF/savethechildren2012.pdf> datum pristupa 28.jul 2019.godine
http://msb.gov.ba/onama/struktura/zastita_spasavanje/default.aspx?id=1653&langTag=bs-BA datum pristupa 26.jul 2019.godine
<http://dijaspora.mhrr.gov.ba/wpcontent/uploads/108/06/Strategija-vanjske-politike-Predsjednistva-BiH.pdf> datum pristupa 23.jul 2019.godine
<https://gss.ba> datum pristupa 28.jul 2019.godine
http://revizija.gov.ba/revizioni_izvjestaji/revizija_ucinka/Izvjestaji2016/?id=5043 preuzeto 29.jul 2019.godine
<http://www.vijeceministara.gov.ba/ministarstva/sigurnosti/default.aspx?id=> preuzeto 26.jun 2019.godine
<http://mra.org/> preuzeto 17.09.2019.godine

SKRAĆENICE

BiH- Bosna i Hercegovina
BD BiH- Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine
FBiH- Federacija Bosne i Hercegovine
FUCZ- Federalna uprava civilne zaštite
GSS- Gorska služba spašavanja
MS- Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine
OS BiH- Oružane snage Bosne i Hercegovine
PS – Planinarski savez
RS- Republika Srpska
RUCZ- Republička uprava civilne zaštite
TK- Tuzlanski kanton
ZDK- Zeničko-dobojski kanton

PRILOZI

Slika 1: Planina Maglić.....	1
Slika 2: Piramida potreba prema Abraham-u Maslov-u.....	8
Slika 3: Vježba spašavanja sa visina u Foči.....	9
Slika 4: Prikaz timova obučavanih za spašavanje sa OS BiH.....	10
Slika 5: Strukturalni pregled sistema zaštite i spašavanja u BiH.....	24
Slika 6: Operativno- komunikacijski centar BiH.....	28
Slika 7: Centar Koordinacionog tijela za zaštitu i spašavanje BiH.....	28
Slika 8: Crveni krst/križ.....	36
Slika 9: Caritas BiH.....	36
Slika 10: Radio amateri.....	36
Slika 11: Vatrogasci.....	36
Slika 12: Logo Gorske službe spašavanja Foča.....	36
Slika 13: Alpinistička sekcija Planinarsko-smučarskogdrštvaJavorak.....	38
Slika 14: Akcija spašavanja GSS-a Crne Gore.....	39
Slika 15: GSS Crna Gora.....	40
Slika 16: Spašavanje nastradale osobe u planinskom području.....	42
Slika 17: Oznaka HGSS-a.....	43
Slika 18: Oznaka GSS-a Srbije.....	46

Slika 19: Helikoptersko spašavanje.....	47
Slika 20: Sa pripadnicima GSS Srbije na međunarodnoj vježbi u Sloveniji.....	47
Slika 21: Spašavanje u zimskim uslovima.....	48
Slika 22: Spašavanje iz stijene.....	48
Slika 23: Akcija spašavanja sa planine Maglić.....	49
Slika 24: Oznaka GSS-a u BiH.....	49
Slika 25: Logo GSS FBiH.....	50
Slika 26: Snimak sa vježbe „Zajedno 2016“	51
Slika 27: Redovno dežurstvo GSS Foča.....	52
Slika 28: Logo GSS Brčko Distrikt.....	53